

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Indologický ústav

Bakalárska práca

Helena Hadvigová

Manuov zákonník a dharmášástry

The Laws of Manu and the Dharmashastras

Praha 2009

vedúci práce: Doc. PhDr. Svetislav Kostić, Dr.

PodĎakovanie

Ďakujem vedúcemu mojej bakalárskej práce Doc. PhDr. Svetislavovi Kostićovi, Dr. za cenné rady a pripomienky, ktoré mi poskytol pri jej zostavovaní.

Prehlásenie

Prehlasujem, že túto bakalársku prácu som vypracovala samostatne za použitia literatúry, ktorú uvádzam v bibliografii.

V Prahe dňa 11. 07. 2009

.....
Helena Hadvigová

OBSAH

0.	Úvod.....	6
0. 1	Ciele, postupy a východiská.....	6
0. 2	Transliterácia.....	6
0. 3	Úvod do obdobia šástier.....	6-8
1.	Védská sútrová literatúra.....	9
1. 1	Rozdelenie sútier.....	10
1. 1. 1	Šrautasútry.....	10
1. 1. 1. 1	Rituál.....	10-11
1. 1. 1. 2	Vzťah medzi bráhmanami a šrautasútrami..	11-12
1. 1. 1. 3	Mantry.....	12-13
1. 1. 1. 4	Jednotlivé šrautasútry.....	13-14
1. 1. 2	Šulvasútry.....	14
1. 1. 3	Smartasútry.....	14-15
2.	Dharmašástry.....	16
2. 1	Gautamova dharmasástra.....	16
2. 2	Baudhájanova dharmasástra.....	17
2. 3	Ápastambova dharmasútra.....	17
2. 4	Vasišthova dharmasástra.....	17-18
2. 5	Obsah dharmasástier.....	18
2. 5. 1	Štyri ášramy.....	18
2. 5. 1. 1	Brahmačárin.....	18
2. 5. 1. 2	Grhastha.....	19
2. 5. 1. 3	Vánaprastha.....	19
2. 5. 1. 4	Sannjásí.....	19-20
2. 5. 2	Zvláštne pravidlá pre kráľov.....	20
2. 5. 3	Tresty a pokuty.....	20
3.	Manuov zákonník.....	21
3. 1	Hlavné charakteristiky diela.....	21-22
3. 2	História textu v Európe.....	22-23
3. 3	Védске pozadie.....	23-24
3. 4	Štruktúra.....	24-26

3. 5	Nezrovnalosti v Manuovom zákonníku.....	26-27
3. 6	Ideálny versus skutočný ľudský život.....	27-29
3. 7	Komentáre.....	29
	3. 7. 1 Manubhášja.....	29-30
	3. 7. 2 Manvarthamuktávalí.....	30
3. 8	Obsah jednotlivých kapitol.....	30-49
3. 9	Zákonníky porovnávané s Manuovým zákonníkom.....	49
4.	Zhrnutie a záver.....	50
5.	Zoznam použitej literatúry.....	51

0. ÚVOD

0.1 CIELE, POSTUPY A VÝCHODISKÁ

Hlavným cieľom tejto bakalárskej práce je pojednanie o Manuovom zákonníku a dharmášástrach (učebniciach dharmy). Na začiatok by som však chcela čitateľa uviesť do problematiky obdobia šástier, a preto začnem rozobrať pojmu *trivarga* (tri ciele života), z ktorých jedným je *dharma*, čo úzko súvisí s témou tejto práce.

Dharmašástry (*dharmasāstry*) nevznikli samé od seba, ale nadväzujú na sútrovú literatúru (presnejšie povedané na *dharmasútry* (*dharmasūtry*) - védske učebnice dharmy). Védská sútrová literatúra teda bude tvoriť prvú kapitolu tejto práce. Táto bude pozostávať z jej charakteristiky a z prehľadu sútier. V druhej kapitole bude nasledovať stručná charakteristika dharmášástier, takisto tu uvediem najznámejšie dharmášástry a popíšem, čím sa zaoberajú. Tretiu a zároveň najdôležitejšiu kapitolu bude tvoriť Manuov zákoník, o ktorom pojednám podrobnejšie s presným rozdelením a popisom obsahu jednotlivých kapitol.

Pri svojej práci budem vychádzať zo sekundárnej literatúry (prevažne v angličtine) a z prekladov Manuovho zákonníka (taktiež do angličtiny).

0.2 TRANSLITERÁCIA

Pre prepis sanskrtských termínov v tejto práci používam transliteráciu, ktorá vychádza z medzinárodne používaného spôsobu pre prepis sanskrtských textov. S týmto spôsobom prepisu sa čitateľ stretne pri prvom výskyte daného termínu, ktorý bude uvedený v kurzíve v zátvorke za populárnym prepisom. V ďalších prípadoch výskytu daného termínu už použijem iba populárny prepis.

0.3 ÚVOD DO OBDOBIA ŠÁSTIER

Šástra predstavovala učebnicu o základných otázkach ľudského života. Život každého Inda bol prirodzene rozdelený na tri oblasti, a to náboženstvo, zákon a povinnosť, pričom by sme ich mohli zhrnúť do jedného termínu - *dharma*. Preto

vznikli pojednania, ktoré nazývame *dharmášástry*. Po nich nasledovali *arthašástry* (*arthaśāstry*) zaoberajúce sa praktickou časťou života, a nakoniec *kāmašástry* (*kāmaśāstry*) zaoberajúce sa sexuálnou problematikou a partnerskými vzťahmi. Tieto tri oblasti - *dharma*, *artha* a *kāma* (*kāma*) - sú zhrnuté pod jedným spoločným pojmom *trivarga* (tri ciele života).

Dharma stojí na prvom mieste ako primárna zložka spomínaných troch náplní ľudského života. Je to jeden zo základných pojmov hinduistického systému. Slovo *dharma* je odvodené od slovesného koreňa *dhr-*, držať, udržiavať, nieť, vlastniť. Monier Williams vo svojom Sanskrtskom slovníku slovo *dharma* prekladá ako to, čo je pevne stanovené, neochvejný predpis, nariadenie, zákon, právo; zvyky a ich dodržiavanie, predpísané správanie; dobré vlastnosti, morálku; náboženstvo. Známy je preklad Vladimíra Miltnera, ktorý slovo *dharma* prekladá doslovne, a to ako *držmo*. „Slovo *dharma* prechádzalo niekoľkými významovými premenami a napokon sa ustálilo na význame *právo a povinnosti človeka, jeho predpísané správanie ako člena áryjskej spoločnosti, ako člena jednej z kást, ako osoby v jednom zo štyroch období života.*“ (P. V. Kane, 1930, str. 2)

Dharma predstavuje súhrn všetkých povinností každého ľudského jedinca, nie však absolútny a nemenný. Náplň *dharmy* sa mení s časom a vývojom, závisí od pohlavia, veku, spoločenského zaradenia (príslušnosti k tej ktorej kaste), povolania i momentálnej životnej situácie.

Dharmašástry zahŕňali látky, z ktorých niektoré sa neskôr stali objektom *arthaśástier* - hlavne politika, praktické vedomosti a iné, nie primárne rituálne záležitosti.

Obsah *arthy* tvorí všetko, čo súvisí s materiálnou stránkou života a svetskou mocou. Podľa M. Williamsa, *artha* znamená dôvod, príčinu; užitočnosť; cieľ; účel, význam, zmysel; majetok, peniaze; záležitosť.

V protiklade k veľmi početným *dharmášástram* sa *arthašástra* dochovala len v jednej verzii, a to *Kautiljova arthašástra* (*Kautilyārthaśāstra*), ktorá je pripisovaná ministrovi kráľa Čandraguptu, zo 4. stor. pred Kristom. Kautilja tu popisuje povinnosti a úlohy vládcu pri správe ríše vo všetkých oblastiach.

Tretia časť *trivargy* - *káma* sa zaoberá uspokojovaním zmyslových, predovšetkým sexuálnych potrieb a partnerským spolužitím. Prekladá sa ako pranie, túžba; láska; potešenie, sexuálna láska.

Najstarším dochovaným spisom *kámy* je *Kámasútra* (*Kāmasūtra*), pojednanie o sexuálnej láske, ktorej autorom bol *Mallanága Vátsjájana* (*Mallanāga Vātsyāyana*) zvaný tiež *muni* - mudrc.

1. VÉDSKA SÚTROVÁ LITERATÚRA

V neskoršom védskom období odborná literatúra vyvinula nový štýl prózy - sútrový štýl. Sútry sú zamýšľané tak, aby prezentovali podstatu nejakej doktríny systematicky v kompaktnej forme. Usilovali o precíznosť a hlavne stručnosť. „Za účelom dosiahnuť maximálnu výstižnosť pozostávajú z malého počtu slabík, vyhýbajú sa opakovaniam, vsuvkám a iným prebytočnosťam, zmienky o subjektoch alebo objektoch viet sú obmedzené, finitné slovesné formy sú úplne eliminované.“ (J. Gonda, 1977, str. 465-466)

Ich ďalšou výhodou je, že žiak si nemusí pamätať príliš dlhé náučné texty, pretože látka je podaná čo najhutnejšie, každá poučka je vyjadrená stručne a výstižne. Avšak výsledkom bolo to, že *sútry* sú často samy o sebe nezrozumiteľné a bez výkladov a komentárov prakticky nečitateľné.

Doslovný preklad slova *sútra*, ktorý môžeme nájsť v Sanskrtskom slovníku M. Williamsa, je „vlákno, nit“. Samozrejme, ako mnoho sanskrtských výrazov, aj tento má ďalšie odvodené významy: to, čo ako vlákno všetkým prechádza alebo drží všetko pohromade; pravidlo; krátka veta, aforizmus; dielo alebo manuál pozostávajúci z radu takých pravidiel, ktoré spolu súvisia ako poprepletané vlákna.

„*Sútry* sú obsahovo blízko späté s védskymi samhitami (*saṃhitā*). Sú súčasťou literárneho majetku védskych škôl (*śākhā*), na ktoré sa rozdeľuje tradícia každej samhity. Veľké množstvo védskych škôl dokonca vytvorilo odlišné pohľady a interpretácie niekedy rovnakých sútier.“ (J. Gonda, 1977, str. 470, 473)

„S bezpečnosťou môžeme povedať, že rituálne sútry neboli zložené v jeden a rovnaký čas, a že niektoré sú od iných oddelené značne dlhým časovým intervalom. *Grhjasútry* (*grhyasūtry*) boli pravdepodobne zložené o niečo neskôr ako *śrautasútry* (*śrautasūtry*) a o niečo skôr ako *dharmasútry*. Toto tvrdenie podporuje hlavne to, že sa na *śrautasútry* odvolávajú alebo z nich kopírujú jednotlivé frázy, či dokonca celé sútry.“ (J. Gonda, 1977, str. 478)

Vždy však musíme prihliadnuť na možnosť rôznych vsuviiek a neskorších doplnkov a na to, že niečo mohlo byť pretvorené či úplne odstránené.

1. 1 ROZDELENIE SÚTIER

1. 1. 1 Šrautasútry

Žiadna iná staroveká civilizácia nezanechala po sebe tak detailné a systematické opisy svojich rituálov a ceremónií ako indická, obzvlášť z védského obdobia. Niektoré sú veľmi obsiahle a komplikované, obsahujúce súvislé opisy rituálov s presnými technickými termínmi.

Šrautasútry sú manuály vytvorené pre praktický účel, a t. j. usmerňovanie obetníkov pri niekoľkých vážnych obetných rituáloch, ktoré sa prevádzali alebo boli odporúčané vo védskom období. Ich autori nám poskytujú detailné a dôkladné opisy týchto obradov.

„Tieto práce sú úzko spojené so staršou védskou literatúrou a určitým spôsobom sa týkajú a sú založené na *bráhmanách (brāhmaṇy)*, ktoré často citujú a niekedy nasledujú ich slovník a frazeológiu. Obsahujú množstvo mantier. Všetky bez výnimky patria k jednej zo štyroch véd; neexistujú žiadne zmiešané sútry.“ (*J. Gonda, 1977, str. 489*)

Šrautasútry sú spojené s veľkými obeťami a opierajú sa o *šrutí (śrutī)*, počuté - tento termín označuje texty, ktoré nie sú ľudského pôvodu a obsahujú večnú a neomylnú pravdu, ktorá bola odovzdaná mudrcom.

Jedným z najposvätnějších a najdôležitejších obradov je Skladanie ohňového oltára (*agnicayana*). Ďalším dôležitým obradom je Sómová obeť.

Na tomto mieste by som v následnosti na šrautasútry chcela stručne uviesť zopár faktov o védskom rituále.

1. 1. 1. 1 Rituál

Védsky rituál (*kalpa*) a liturgia vo svojej plne vyvinutej forme vyvrcholili obeťou. Pocta nebeským silám pozostávala hlavne z obetí vkladanych do posvätného ohňa, ktorý ako božská bytosť (*Agni*) obeť prepravoval bohom (*deva*) alebo ich pozýval k hostine, ktorá sa konala na obetisku. Účelom tohto rituálu bolo uspokojenie bohov, aby obetovateľ (*yajamāna*) od nich získal prospech, napr. potomkov, viac dobytku,

dlhý život, bohatstvo, úspech v bitke atď.

Podľa záväznosti existujú obrady (*karmāṇi*):

- nemenné, povinné (*nitya* - vrodenný, trvalý, obvyklý, pevný, nemenný, povinný, záväzný) - niektoré sa prevádzajú denne, iné počas určitých dní podľa lunárneho kalendára
- príležitostné (*naimittika* - príležitostný, mimoriadny, občasný) - pri určitých príležitostiach
- dobrovoľné, nepovinné (*kāmya* - príjemný, milý; nepovinný, dobrovoľný) - prevádza ich ten, kto túži po špeciálnych výhodách či osobnom prospechu

(*J. Gonda, 1977, str. 467*)

Rituálom sa zaoberajú aj *bráhmány*. Sú to védске náboženské a ritualistické texty popisujúce prevádzanie rituálnych úkonov a náboženských obradov - dalo by sa povedať, že sú niečo ako návody na vykonávanie obetí. Takisto popisujú magickú silu obetí a ich význam. Datujú sa do 8. - 7. stor. pred Kristom. Ku každej védскеj samhite patrí niekoľko bráhman.

1. 1. 1. 2 Vzťah medzi *bráhmanami* a *šrautasútrami*

Vieme, že *bráhmány* aj *šrautasútry* pojednávajú o rovnakej liturgii, ale z celkom odlišných uhlov, pričom sledujú mierne odlišné záujmy. Autori *bráhman* sa usilovali vysvetliť význam rituálnych úkonov a dokázať ich platnosť, naopak autori *šrautasútier* usilovali o systematický výklad každého jedného rituálu v jeho prirodzenej postupnosti.

„Je pravda, že sa objavujú nezhody medzi *bráhmanami* na jednej a *šrautasútrami* na druhej strane, ale tieto sú čiastočne spôsobené odlišnými zámermi autorov *bráhman* i *šrautasútier*, čiastočne je to výsledok veľkého množstva rôznych recenzií. *Šrautasútry* niekedy dokonca úplne ignorujú údaje nájdené v *bráhmanách*. Vzťah medzi nimi teda nie je vždy jednoznačný.“ (*J. Gonda, 1977, str. 497, 498*)

„Nie je prekvapujúce, že *šrautasútry* prislúchajúce k rovnakej recenzii sa môžu líšiť v otázkach, ohľadom ktorých nie sú v základných textoch žiadne jasné

a jednoznačné príkazy. *Sútry* sú niekedy viac, niekedy menej pod vplyvom kánonu rozličných škôl. *Šrautasútry* predpisujú viac príležitostných obradov a pokání (*prāyaścitta*) než nájdeme v *bráhmanách*.“ (J. Gonda, 1977, str. 499)

Dôležitou súčasťou každého rituálu sú *mantry*, ktoré priblížim v nasledujúcej podkapitole.

1. 1. 1. 3 Mantry

Mantry sú považované za odvekú pravdu, počutú a sformulovanú mudrcmi (*ṛṣi*) v dávnych časoch, sú posvätné a majú veľkú moc.

Mantra je slabika, slovo alebo viac slov, ktoré sa opakujú stále dokola, aby sa čo najviac umocnil ich účinok. *Mantra* je niečo ako „kompaktná modlitba“. *Mantry* sa používajú k rôznym účelom. Slúžia napr. k uctievaniu konkrétnych bohov, ako ochranné štíty pred zlými vplyvmi a chorobami, majú liečivé a očisťujúce účinky, ukludňujú myseľ, nabíjajú človeka energiou, odstraňujú náchylnosť k negatívnym myšlienkam, prinášajú pokoj a mier...atď. *Mantry* sa používajú v meditácii, čiže sa opakujú v mysli, alebo sa recitujú nahlas. Pre dosiahnutie požadovaného účinku je treba mantru opakovať vytrvale, sústredene a hlavne vrúcne - *mantra* by mala vychádzať priamo zo srdca. Dôležité je zabudnúť na netrepezlivosť a pochybnosti. Až potom môže človek dosiahnuť skutočné naplnenie významu *mantry*. Pri prednášaní *mantry* si však treba dať veľmi veľký pozor - pri zmene čo i len jedného písmena môže byť jej účinok úplne opačný.

Najposvätejšou mantrou je slabika *óm (om)*, ktorú tvoria tri hlásky - *a, u a m*. Tieto tri hlásky sú stotožňované s tromi hlavnými bohmi - *Brahmou (Brahma)*, *Višnuom (Viṣṇu)* a *Šivom (Śiva)*. Takisto však môžu predstavovať aj tri svety - zem, atmosféru a nebesá, alebo tri védy - *Rgvédu (Ṛgveda)*, *Sāmavédu (Sāmaveda)* a *Jadžurvédu (Yajurveda)*.

„Každá *sútra* si osvojila *mantry* svojej vlastnej školy, čo znamená, že cituje svoj vlastný základný text. Mnohí odborníci sa prú ohľadom toho, že v početných prípadoch *mantry* preukazujú len malú alebo žiadnu spojitosť s obradmi, ktoré sprevádzajú, hoci pripúšťajú, že niekedy sú skutočne vodidlom k správne-

výkladu.“ (J. Gonda, 1977, str. 502-503)

„Mnoho mantier bolo adaptovaných, inak usporiadaných, modifikovaných, pridaných alebo skombinovaných s inými.“ (J. Gonda, 1977, str. 507)

Otázka, koľko rgvédskeho mantier má naozaj obradný pôvod, či už sa jedná o veľké alebo domáce obete, a koľko ich bolo neskôr zahrnutých v pôvodnom znení alebo adaptovaných, nebude pravdepodobne nikdy zodpovedaná.

1. 1. 1. 4 Jednotlivé šrautasútry

Pravdepodobne najstaršou zbierkou sútier je *Baudhájana šrautasútra* (*Baudhāyanaśrautasūtra*) prislúchajúca ku škole *Taittiríja* (*Taittirīya*), a navyše má určité individuálne črty, ktoré ju odlišujú od ostatných prác. Autorovým cieľom pravdepodobne nebola stručnosť sútrového štýlu, naopak, vôbec nie je zriedkavé opakovanie (niekedy aj dlhších pasáží), zdĺhavosť a rozvláčnosť. O niekoľkých obradoch pojednáva samostatne. Často sa opakujú slovesá a syntax nemá presne stanovené pravidlá.

„Čo sa týka štýlu, je tu veľká podobnosť so spôsobom vyjadrovania, ktorý je charakteristický pre *bráhmny*.“ (J. Gonda, 1977, str. 482)

„Väčšinu strôf a obetných formulí prevzatých zo zbierky školy *Taittiríja* (*Taittirīyasamhitā*) cituje v plnom rozsahu.“ (J. Gonda, 1977, str. 505)

„Neskoršie šrautasútry školy *Taittiríja*, ktorých autormi boli *Bháradvádža* (*Bhāradvāja*), *Ápastamba* (*Āpastamba*) a *Satjášádha-Hiranjakéšin* (*Satyāśāḍha-Hiraṇyakeśin*) predstavujú jednu skupinu: hoci *Bháradvádža* je niekedy o niečo viac stručný, v opise rituálu, takisto ako štýle a v slovnej zásobe sú si podobné a značne odlišné od *Baudhájana*.

Bháradvádža neopisuje rituál v takej rozsiahlosti ako jeho predchodca *Baudhájana*, ani necituje mantry v plnom rozsahu. Zatiaľ čo v starších sútrach mantra predchádza nejakému príkazu, v *Bháradvádžasútre* je poradie obrátené. Necituje len mantry zo základného textu školy *Taittiríja*, ale tiež z iných recenzií *Jadžurvédy*.

Šrautasútry *Bháradvádžu* a *Ápastambu* sú si veľmi podobné v štýle, štruktúre a - až na pár výnimiek - v poradí tém, ktorými sa zaoberajú. *Ápastamba* však nasleduje *Baudhájana* v umiestňovaní mantier pred príkazy.

Šrautasútry *Ápastambu* a *Hiranjakéšina* sú si veľmi blízke - mnoho ich sútier je slovo od slova identických. Časť príkazov sa však predsa len zhoduje s *Bháradvádzhasútrou*.“ (J. Gonda, 1977, str. 518-521)

„Šrautasútry školy *Vádhúla* (*Vādhūla*) sú oveľa bližšie k škole *Baudhájana* než iné sútry Čiernej Jadžurvédy (*Kṛṣṇa Yajurveda*). *Vádhúla* takisto cituje mantry v plnom rozsahu.“ (J. Gonda, 1977, str. 522)

„K recenzii Čiernej Jadžurvédy *Majtrájaní* (*Maitrāyaṇī*) patria šrautasútry *Mánava* (*Mānava*) a *Váraha* (*Vāraha*). Hoci *Mánava* obsahuje niekoľko pasáží, ktoré pripomínajú štýl *bráhman*, obe sú písané v sútrovom štýle.“ (J. Gonda, 1977, str. 525)

1. 1. 2 Šulvasútry (*Śulvasūtry*)

Šulvasútry sú priamo spojené so *šrautasútrami*. Patria k poslednému obdobiu produkcie védskych sútier. Obsahujú podrobné pravidlá týkajúce sa rozmerov a konštrukcie ohňových obetísk. Zahŕňajú hlboké znalosti geometrie a značná časť je venovaná vysvetleniu konštrukcií rôznych tvarov ako štvorec, obdĺžnik, kruh atď.

1. 1. 3 Smartasútry (*Smartasūtry*)

Opierajú sa o *smṛti* (*smṛti*) - pamätané. Tento termín označuje tradičný posvätný text ľudského pôvodu. Patrí sem napríklad i Pániniho gramatika (*Pāṇini*) či epos *Mahábhārata* (*Mahābhārata*).

Smartasútry sa delia do dvoch skupín:

1. **Grhjasútry** - zaoberajú sa domácimi rituálmi (*grhyakarmāṇi*) a objasňujú nám tak každodenný život Indov. Obrady sú predpísané od narodenia až po hrob. Existuje 40 sviatostí (*saṃskāra*), ktoré sa majú plniť, z nich 18 je telesných a zostávajúcich 22 je rôzneho druhu. Je tu sviatosť predpísaná pre splodenie syna,

sviatosť, ktorú treba vykonať 10 dní po narodení dieťaťa, sviatosť pomenovania „bežným“ a tajným menom (ktoré slúži ako ochrana proti kúzlam), sviatosť v treťom roku života chlapca, kedy podstupuje prvé strihanie vlasov, iniciácia (uvedenie k učiteľovi - *upanayana*), kedy chlapec obdrží posvätnú šnúru a stáva sa dvojzrodencom (*dvija*), sviatosť v šestnástom roku života, kedy si prvýkrát holí bradu, pre ženy aj pre mužov je tu sviatosť manželstva, ktorá zahŕňa viesť ženu trikrát okolo domáceho ohňového oltára (odtiaľ pochádza názov pre manželstvo - *pariṇaya*, vedenie okolo), takisto sú obrady spojené s pochovávaním. „Obete zahŕňajú denné obetné dary, špeciálne obetné dary pri splne a nove mesiaca, obetné dary pri zbere prvej úrody, obetné dary pre hady na začiatku obdobia dažďov, ktoré sú hrozbou pre každú domácnosť, obete spojené so stavbou domu a poľnohospodárske obete v rôznych obdobiach.“ (*H. H. Gowen, 1931, str. 158-159*)

Mnoho *grhjasútier* pojednáva o posvätnom domácom ohni. Najjednoduchšia obeť je *agnihótra* (*agnihotra*) - denná ohňová obeť, ktorá je povinná a pozostáva z obetného daru mlieka vždy ráno a večer.

2. Dharmasútry - zaoberajú sa správnym chovaním a pravidlami správania sa, povinnosťami, zákonnými povolaniami spoločenských stavov, štyrmi obdobiami života, rituálnou čistotou, pravidlami ohľadom jedla, trestami a pokutami a rôznymi s týmto spojenými záležitosťami.

„Boli bezprostredne späté jednak s obetníctvom a náboženskými úkonmi vôbec, jednak s jednotlivými védskými školami. Boli to vlastne učebnice pre študentov véd a iné než bezprostredne náboženské námety sa v nich objavovali len okrajovo.“ (*D. Zbavítel, J. Vacek, 1996, str. 118*)

Jazyk dharmasútier je spravidla archaickejší než jazyk ostatných sútier.

2. DHARMAŠÁSTRY

Hlavným predmetom záujmu všetkých kníh zvaných *dharmašástry* je chovanie a jednanie (*ācāra*) príslušníkov hinduistickej spoločnosti. Určovali normy ľudského chovania a jednania či už v súkromnom, rodinnom alebo verejnom živote. Svojím charakterom sú *dharmašástry* normatívne diela. Neponímajú život spoločnosti a jedincov presne taký, aký je, ale hlavne taký, aký by mal byť, respektíve aký by byť v žiadnom prípade nemal.

Dharmašástry nadväzujú na *dharmasútry*. V mnohom sa však od nich líšia. Čo sa týka štruktúry, sútrový štýl nahradili strofy (*śloka*). Po obsahovej stránke sa odlišujú stále výraznejším presúvaním ťažiska z úzko náboženskej stránky života na jeho svetské aspekty a na právo, oboje však zostáva zahrnuté do oblasti dharmy - duchovných povinností. Svoje pravidlá prezentujú ako súčasť vyššieho rádu daného samotným bohom Brahma.

Je pre ne príznačné, že namiesto rozkazovacieho spôsobu používajú oveľa častejšie optatív (slovesný želací spôsob) - „nech robí to či ono“, „nech niečo nezanedbáva“, „kiež denne prevádza“... a pod. Samozrejme že za nedodržanie stanovujú pokuty a tresty, s postupom doby stále prísnejšie.

Všetky *dharmašástry* venujú pozornosť najmä životu dvojzrodencov.

2. 1 Gautamova dharmasāstra (*Gautamadharmaśāstra*)

O Gautamovi máme len skromné fakty, ale je takmer isté, že jeho dielo je najstaršie z existujúcich prác týkajúcich sa posvätného práva. Datujeme ho približne do rokov 600 - 400 pred Kristom. Patrí k škole *Ránájaníja* (*Rāṇāyanīya*) (patrí k *Sāmavede*). Celé je zložené v próze. Jazyk sa zhoduje s Pániniho pravidlami.

Zaoberá sa zdrojmi dharmy, štyrmi obdobiami života, manželstvom, piatimi dennými obeťami, uctením host'a, preukazovaním rešpektu voči rodičom a učiteľom, štyridsiatimi samskármi, osobitnými povinnosťami každej zo štyroch kást, povinnosťami kráľov, daňami, trestami, pravidlami požičiavania peňazí, platením dlhov, pravidlami týkajúcich sa potravy, povinnosťami žien, pokáním za rôzne prehrešky atď.

2. 2 Baudhájanova dharmasástra (*Baudhāyanadharmasāstra*)

Baudhájana bol stúpencom Čiernej Jadžurvédy. Jeho dielo je nepochybne neskoršie než Gautama, pretože ho niekoľkokrát spomína. Taktiež sa odvoláva na viacerých učiteľov dharmy, zatiaľ čo Gautama sa odvoláva len na jedného - Manua. O niektorých témach pojednáva často bez akejkoľvek logickej spojitosti s tým, čo im predchádzalo alebo čo nasleduje, napr. pravidlá týkajúce sa dedičstva sa objavujú medzi pravidlami o pokání atď.

Dielo sa datuje približne do rokov 500 - 200 pred Kristom. Posledná časť tohto diela, ktorá je zložená v šlókach, je všeobecne považovaná ako neskorší prídavok. Jazyk sa často odchyľuje od Pániniho štandardu.

2. 3 Ápastambova dharmasútra (*Āpastambīyadharmasūtra*)

Toto dielo je najlepšie zachované zo všetkých dharmasástier. Takisto ako jeho predchodca, i Ápastamba nasledoval Čiernu Jadžurvédu. G. Bühler toto dielo datuje približne okolo roku 400 pred Kristom. Iná dátacia uvádza 600 - 300 rokov pred Kristom. Čo sa týka formy a štruktúry, toto dielo je písané stručnejším štýlom, je viac archaické a nepániniovske než ostatné. Ápastamba používa veľa nezvyčajných a zriedkavých slov. Dielo je písané hlavne v próze, ale tu a tam sa vyskytujú i verše.

„Ápastamba a neskorší stúpenci školy *Taittirīja* necitujú svoju samhitu v plnom rozsahu, ale príslušnú *bráhmanu* áno.“ (*J. Gonda, 1977, str. 506*)

2. 4 Vasišthova dharmasástra (*Vasiṣṭhadharmaśāstra*)

Vasištha bol nasledovníkom *Rgvédy*. O autorovi vieme len to, že bol pravdepodobne mýtickým védskym mudrcom. Niektorí vzdelanci sa domnievajú, že táto dharmasástra je veľmi starodávna, avšak staršie časti sú porušené a posledné kapitoly sú evidentne dosť neskoré. Je však o niečo skoršia než Manuov zákonník, pretože Manua zmieňuje menom a cituje z neho mnohé pasáže.

Dielo je zložené v próze prerušovanej veršami. Mnoho sútier je identických alebo veľmi podobných s Gautamovou dharmasástrou. Takisto obsahuje niekoľko

sútier zhodujúcich sa s Baudhájanovou dharmášástrou.

Rôzne redakcie tohto diela obsahujú rôzny počet kapitol.

2. 5 Obsah dharmášástier

Vo všetkých týchto štyroch dharmášástrach je veľká časť pojednávaných otázok takmer totožná a totožný je takisto spôsob ich spracovania.

Najdôležitejším spoločným prvkom je dôraz na štyri hlavné kasty a ich povinnosti.

Ďalšou témou sú pravidlá pre dodržiavanie štyroch období života - štyroch ášramov (*áśrama*). Tieto priblížim v nasledujúcej podkapitole.

2. 5. 1 Štyri ášramy

Prvým je štúdium - život žiaka (*brahmacārin*), nasleduje život hospodára (*grhastha*), život pustovníka (*vānaprastha*) a život askéta (*sannyāsi*). Každý z týchto štyroch ášramov je vyčerpávajúco opísaný.

2. 5. 1. 1 Brahmačárin

Preklad slova *brahmačárin* je „mladý bráhman, ktorý študuje védy a žije zdržanlivým životom“.

Brahmačárin žije v celibáte pod vedením svojho učiteľa (*guru*), študuje védy a pripravuje sa na svoju úlohu v spoločnosti.

„Musí sa vyhnúť štúdiu Védy na hlavnej ceste, blízko pohrebiska, alebo na mieste, kde žijú ľudia z nižších kást. Ak večer hrmí, v tú noc tiež nesmie študovať, ani dva dni a dve noci v čase novu, ani keď štekajú psy, ani za zvuku hudobných nástrojov alebo vzlykania, ani keď má mokré ruky... atď. Štúdiu vždy musí predchádzať vyslovenie slabiky óm, ktorá je „vchodom do nebeskej sféry“. Najprísnejšia poslušnosť je vyžadovaná od žiakov vo vzťahu k ich učiteľovi.“ (*H. H. Goven, 1931, str. 162*)

2. 5. 1. 2 Grhastha

Preklad slova *grhastha* je „hospodár; ten, ktorý má povinnosti ako pán domu a otec rodiny po tom, čo skončil štúdium“.

Hospodár sa ožení a založí sa rodinu. Zo všetkých štyroch ášramov je to jediný ekonomicky sebestačný stav, preto materiálne podporuje ľudí v ostatných ášramoch.

Povinnosti hospodára sú stanovené s rovnakou precíznosťou ako povinnosti študenta. „Pravidlá ako jest' sú niekedy definované skutočne extrémne, ako napr. nariadenie, že nesmie jest' na lodi. Určité druhy jedla boli tabu, ako napr. mäso zvierat s piatimi prstami, s výnimkou leguána, korytnačky, dikobraza, ježka, nosorožca a zajaca.

Privítanie hostí je čestná povinnosť, pre ktorú, prirodzene, existuje mnoho pravidiel. Je stanovené, že ten kto zabáva hostí jednu noc získa pozemské šťastie, ak ich zabáva dve noci získa nebo, ak ich zabáva tri noci tak nebeské požehnanie, ak štyri tak neprekonateľné blaho, a ak veľa nocí, tak dosiahne nekonečné svety.

Hospodár musí byť opatrný pri obstarávaní jedla. Môže oň ukrátiť samého seba, svoju manželku, deti, ale v žiadnom prípade otroka, ktorý vykonáva svoju prácu. A takisto nemôže samého seba vyhladovať do takej miery, aby nemohol vykonávať svoje povinnosti.“ (*H. H. Gowen, 1931, str. 162*)

2. 5. 1. 3 Vánaprastha

Preklad slova *vánaprastha* je „pustovník; ten, ktorý prešiel životom študenta a hospodára a opustil svoj dom a rodinu, aby mohol viesť asketický život v lesoch“.

Pustovník sa vzdáva rodinného života, práce a hmotných statkov a prijíma duchovný spôsob života.

2. 5. 1. 4 Sannjásí

Preklad slova *sannjásí* je „askét; ten, ktorý sa vzdal svetských záležitostí a oddal sa meditácií a štúdiu Áranják (*Āraṇyaky*) a Upaniśád (*Upaniṣady*)“.

Sannjásí sa úplne zrieka spoločenského života a žije potulným životom askéta.

„Musí žiť bez ohňa, bez domu, bez potešení, bez ochrany. Zostáva potichu a hovorí len pri príležitosti dennej recitácie Védy, žobre len toľko jedla, koľko ho udrží pri živote, neustále putuje a nestará sa o pozemský život ani o nebo. Okrem vyžobraného jedla sa živí korenkami, ovocím, listami a trávou. Potom sa živí už len tým, čo sa samovoľne odtrhlo. No a na sklonku života len vodou, potom vzduchom a nakoniec len éterom (naozaj ekonomické vyvrcholenie).“ (H. H. Gowen, 1931, str. 163)

2. 5. 2 Zvláštne pravidlá pre kráľov

Dharmaśástry obsahujú aj určité špeciálne pravidlá stanovené pre kráľov, ako napr. „ustanovenie, že palác musí byť postavený tak, aby jeho brány smerovali na juh, že musí mať privítaciu sálu... atď.“ (H. H. Gowen, 1931, str. 163)

2. 5. 3 Tresty a pokuty

Čo sa týka trestov, je treba zmieniť, že bráhman (*brāhmaṇa*) je vysoko privilegovaný a teda oslobodený od väčšiny trestov, a takisto je úplne oslobodený od platenia daní. Ak bráhman praktizuje asketické cvičenia a denne opakuje posvätné texty, neskazí ho žiadny čin, hoci by bol akokoľvek hriešny. Nenesie žiadnu vinu, aj keby sa neustále dopúšťal hriešnych činov. Avšak ak neštuduje Védy a ani neudržiava posvätný oheň, stane sa rovným šúdrovi (*śūdra*).

„Ak šúdra, aj keď neúmyselne, počúva Védú, jeho uši majú byť naplnené roztaveným cínom alebo živicom. Ak recituje védске texty, má mu byť odrezaný jazyk, ak si ich pamätá, jeho telo má byť rozpolené.“ (H. H. Gowen, 1931, str. 163)

Takisto tu môžeme nájsť definíciu hriešnych ľudí: „sú to ľudia, ktorí spia pri východe alebo západe slnka, tí, ktorí majú zdeformované nechty alebo čierne zuby, tí, ktorých mladší brat sa oženil prvý... atď.“ (H. H. Gowen, 1931, str. 163)

3. MANUOV ZÁKONNÍK

3. 1 Hlavné charakteristiky diela

Práca encyklopedického rozsahu, Manuov zákonník (v sanskrte *Mānavadharmasāstra* alebo *Manusmṛti*), je hinduistickým zákonníkom, ktorý obsahuje morálne a spoločenské povinnosti hinduistov a špecifikuje povinnosti jednotlivých kást.

Zaoberá sa rozličnými témami, ako napr. spoločenské záväzky a povinnosti rôznych kást a jednotlivcov v rozličných stupňoch života; náležitý spôsob vládnutia pre spravodlivého panovníka a ako má trestať previnilcov vo svojom kráľovstve; vhodné spoločenské vzťahy medzi mužmi a ženami rôznych kást a vzťahy manželov a žien v súkromí domova; narodenie, smrť; dane; kozmogónia, karma a znovuzrodenie; rituálne praktiky; chyby a ich náprava alebo vyrovnanie; a takisto detaily každodenného života.

Text obsahuje opis života - aký je a ako by sa mal žiť. Je to dielo o *dharme*, ktorá zahŕňa naše poňatie konceptu náboženstva, povinností, práva, pravdy, spravodlivosti, zvykov a zásad. Manuov zákonník je ústredným textom hinduizmu, reakcia na jeho náboženských a ideologických predchodcov a konkurentov. Je oveľa viac súhrnný než akýkoľvek iný text, ponúka priamy pohľad do hinduistického náboženstva a indickej spoločnosti ako celku.

„Žiadna moderná štúdia rodinného života Indov, psychológie, sexuálneho života, postojov k peniazom a materiálnemu vlastníctvu, politiky, práva, kást, purifikácie, rituálov, spoločenských praktík, zrieknutia sa sveta a pozemských cieľov, nemôže ignorovať Manuov zákonník.“ (*Wendy Doniger, 1991, xvi-xvii*)

Čo sa týka názvu, naskytuje sa prvý problém, pretože text je známy pod dvomi odlišnými názvami, *Manusmṛti* a *Mānavadharmasāstra*. Prvý názov vynecháva kľúčový termín *dharma*, zatiaľ čo druhý tento termín zahŕňa. Navyiac, *smṛti* (pamätané) označuje tradičný posvätný text, (na rozdiel od termínu *śruti* (počuté), ktorý označuje texty, ktoré nie sú ľudského pôvodu), zatiaľ čo *śāstra* môže byť preložená ako zákon, právo, ale tiež ako učenie, náuka, pojednanie. Najbežnejší preklad názvu - „zákon“, vystihuje to, v čo Briti dúfali, že bude, a t. j. nástroj, ktorým možno vládnuť Indom.

Širší názov ako „náuka“ by lepšie napovedal, čo text v skutočnosti je, okrem jeho funkcie ako základu zákonnej tradície, a t. j. kniha filozofie, náboženská kniha, ktorá poníma zákon prostredníctvom komplexného pohľadu na svet.

Hoci je zrejmé, že text je vyvrcholením prác viacerých autorov, je pripisovaný Manuovi. Podľa Indov je *Manu* mytologickým praotcom ľudstva.

Slovo *manu* ako adjektívum znamená mysliaci, múdry, ako podstatné meno človek, ľudstvo.

Mánava (odvodené od Manu) je bežný termín používaný pre človeka (a takisto by mohol byť sanskrtským ekvivalentom Homo Sapiens) a znamená aj „(z) ľudskej rasy“.

Manu sa stal, a aj zostal, štandardným zdrojom autority v ortodoxnej tradícii hinduizmu. V priebehu storočí vzniklo niekoľko komentárov dokladajúcich jeho kľúčový význam vo vnútri hinduistickej tradície, a tiež je citovaný v iných starobylých indických textoch oveľa častejšie než akákoľvek iná *dharmášástra*.

„Odhaduje sa, že niečo medzi tretinou a polovicou Manuovho zákonníka je v *Mahábhárate*, hoci nie je isté, ktoré dielo bolo vzorom a ktoré vypožičiavateľom.“ (*Wendy Doniger, 1991, xviii*)

3. 2 História textu v Európe

V tradícii západnej vzdelanosti neexistuje žiadne dielo, ktoré by bolo také slávne po mnoho storočí a považované za tak autoritatívne ako je Manuov zákonník. Ten bol medzi prvými sanskrtskými dielami, ktoré boli preložené do niektorého európskeho jazyka. Autorom najskoršieho prekladu, ktorý bol publikovaný v roku 1794 v Kalkate, bol sir William Jones, jeden zo zakladateľov modernej indológie (jeho socha v Katedrále svätého Pavla drží v rukách zväzok Manuovho zákonníka). Jonesov anglický preklad bol potom preložený do nemčiny a publikovaný J. Chr. Hüttnerom vo Weimare v roku 1977. Prudký výskyt následných prekladov do francúzštiny¹, portugalčiny², ruštiny³ a zahrnutie textu do monumentálneho diela

---

¹ A. Loiseleur-Deslongchamps - *Lois de Manou*, Paríž 1833; G. Strehly - *Les Lois de Manou*, Paríž 1893.

² G. Pauthier, Goa 1859.

³ S. D. Elmanovich, St. Petersburg 1913.

Posvätné knihy Východu editovaného Friedrichom MaxMüllerom je dôkazom historickej a náboženskej dôležitosti, ktorú európski orientalisti tomuto dielu prikladali.

„Na poli zrovnávacieho práva text pokračuje v priťahovaní pozornosti Západu, ktorý považuje toto dielo za jednu zo svetových premiér čo sa týka starovekého práva, v dôležitosti porovnateľnú s Chamurapiho zákonníkom.“ (*Wendy Doniger, 1991, xix*)

Manuova sláva v Európe prekročila hranice indológie.

Manu, ako aj všetky ostatné náboženské texty, skrýva svoje pravé autorstvo, aby podporil myšlienku, že jeho tvrdenia sú založené na transcendentálnom základe a absolútnej pravde. Pre náboženskú debatu je text vždy reprezentovaný ako anonymný, alebo ako priame či nepriame „slovo Božie“, diktovaný Manuom - prvým človekom.

3. 3 Védske pozadie

Manuov zákonník, ako aj ostatné náboženské diela, ktoré máme zo starovekej Indie, bol vytvorený príslušníkmi spoločenskej vrstvy *bráhmanov* alebo inak, „kňazmi“. No text nie je len bráhmami vytvorený, ale do veľkej miery je určený hlavne im. Manuov zákonník tvrdí, že bráhman je vzorovou ľudskou bytosťou, najdokonalejší a najreprezentatívnejší zo všetkých ľudských bytostí. Ako „odborníci na posvätné záležitosti“, bráhmami vytvorili celý kozmický systém v ohromnej zložitosti a pôsobivom rozsahu, pričom samých seba označili ako myseľ a ústa starovekej Indie. Toto ich úsilie začalo tisícky rokov pred tým, ako vznikol Manuov zákonník. V 1. tisícročí pred Kristom sa vládnuca ideológia v starovekej Indii javí ako diktovaná védami. Véda je spoločným názvom pre určité texty vytvorené niektorou z mnohých škôl. Tieto diela sú zamerané na teóriu a prax obeti (*yajña*) - úkon, v ktorom boli bráhmami monopolizovaní. Sebazveličovanie bráhmánov a ich dominancia bola vo védach pokojne zahrnutá a bez hanby zobrazená - v náboženskej sfére rituálu, ako aj vo svetských oblastiach.

V textoch ako je Manuov zákonník bola bráhmanskou vrstvou sprostredkovaná absolútna autorita védskej vzdelanosti i védskej praxe.

Podstata spoločenského života je konkrétnejšie opísaná podľa vzájomných vzťahov medzi štyrmi spoločenskými vrstvami: *bráhmanmi* (kňazi), *kšatrijami* (*kšatriya*) (panovníci a bojovníci), *vaišjami* (*vaišya*) (obchodníci) a *śúdrami* (služili ostatným).

Vo všetkých týchto náboženských textoch, bráhmani opakovane označujú samých seba za najvyššiu vrstvu, za najvyšších „požívateľov“. Na akom základe stoja, aby oprávnili svoju zvrchovanosť? Samozrejme je to monopol pri prevádzaní obeti. Dôležitosť, ktorú védy pripisujú ohňovej obeti môže byť len ťažko prevýšená niečím iným. Vesmír vznikol z prvotnej obeti a pokračuje vďaka opakovaným obetiam. Rituál, vykonaný správne a v správny čas, bol najdôležitejším prvkom pre manipuláciu s kozmickým rádom. Bráhmani samozrejme len pracovali za svojich patrónov - obetovateľov, ktorí sponzorovali rituál a mali z neho prospech. Bráhmani ponúkali svojim patrónom sľub miesta v nebi, ale takisto dlhý a spokojný život, materiálny úspech a vysoký svetský status. Jednoducho povedané, čím väčšia obeť bola (samozrejme zahŕňala dary pre bráhmana, ktorý ju vykonával), tým väčšia bola odmena. „Obet sa vďaka bráhmanom stala zdrojom spoločenskej i politickej moci.“ (*Wendy Doniger, 1991, xxvii*)

3. 4 Štruktúra

Nie je prekvapujúce, vzhľadom na historické pozadie, že Manuov zákonník vyjadruje mnoho odlišných pohľadov na niektoré základné veci. Rôzne časti textu boli pridané v rôznych obdobiach. Veľa vzdelancov verí, že Manuov zákonník je čosi ako zmiešanina nezrovnalostí, zahŕňa tak veľa vecí ako je možné a jeho cieľom pravdepodobne nie je použiteľnosť, ale úplnosť. „Manuov zákonník je ucelená práca vytvorená sčasti z kúskov iných prác, súvislé dielo zahŕňajúce protichodné védске a post-védске svetonázory.“ (*Wendy Doniger, 1991, xliv, xlv*)

„Manuov zákonník mohol byť takisto sčasti inšpirovaný túžbou upevniť dôležitosť bráhmanského statusu nad fyzickou silou (kšatrijská vrstva) a nad ekonomickou mocou (vaišjovská vrstva), ale takisto mohol byť inšpirovaný túžbou vyriešiť všetky problémy tohto sveta.“ (*Wendy Doniger, 1991, xlvii*)

Musíme pripustiť, že autor(i) videl(i) súvislosť textu pre jednoduchý, ale závažný dôvod, a t. j. že tradícia ho považuje za jeden text. V každom prípade, my sami by sme ho tiež mali vidieť ako súvislý celok, pretože jednoducho neexistuje nijaký iný spôsob ako ho začať čítať, aj keď postupne ako ho spoznávame, nachádzame rôzne nezrovnalosti.

„Manuov zákonník je štruktúrovaná syntéza rôznych myšlienok zostavená takým spôsobom, aby mali informatívny charakter.“ (*Wendy Doniger, 1991, 1*)

Prvá a posledná kapitola, ktoré sú v mnohých veciach analogické, sú niečo ako metafyzické ohraničenie okolo vnútorných kapitol, ktoré sa zaoberajú viac svetskými záležitosťami. Prvá kapitola ustanovuje zákon karmy a umiestňuje sem vznik rôznych druhov bytostí, obzvlášť ľudí a zvierat, zatiaľ čo posledná kapitola sa vracia k zákonu karmy, aby vysvetlila ako, v závislosti od ich predchádzajúcich činov, sú ľudia znovuzrodení ako rôzne druhy bytostí, hlavne ako ľudia a zvieratá.

Tieto motívy sú vyjadrené v rôznych kapitolách. Obsahu a rozboru jednotlivých kapitol sa budem venovať neskôr.

Manuov zákonník obsahuje 12 kapitol, pričom každá kapitola má rozdielny počet *šlók*. Celkovo pozostáva z 2 685⁴ *šlók*.

Tieto sa skladajú z dvoch nerýmujúcich sa, ale napriek tomu rytmických riadkov, z ktorých každý pozostáva zo 16-tich slabík.

KAPITOLA	POČET VERŠOV
1.	119
2.	249
3.	286
4.	260
5.	169
6.	97
7.	226
8.	420
9.	336

---

⁴ H. H. Gowen uvádza 2 684, P. V. Kane uvádza 2 694

10.	131
11.	266
12.	126

3. 5 Nezrovnalosti v Manuovom zákonníku

Ako som uviedla vyššie, Manuov zákonník nemôže byť dielom len jedného autora, o čom svedčia aj mnohé nezrovnalosti v texte.

Jedným z výrazných príkladov očividnej nezrovnalosti je časť o možnosti dovoliť žene mať sexuálny styk s bratom jej manžela „v krajnej núdzi“, keď jej manžel zlyhal v zaobstaraní mužského potomka. Manu hovorí, že by to mala spraviť (9. 56 - 63), ale ďalej že to robiť nemá, lebo sa to neodporúča a že je to opovrhnutiahodné (9. 64 - 68). Komentátori a takisto neskorší vzdelanci považujú tieto dve sekcie za vyslovene protichodné. Avšak Manu myslel vážne obe tieto vyhlásenia. Hovorí, že toto je to, čo žena musí spraviť v krajnej núdzi a že ak to spraví, nemá si to užívať a má to spraviť len raz. Jednoducho je to výnimka, ktorá má konkrétny účel. Toto je spôsob, akým by sme sa mali pozerat' aj na ostatné očividné nezrovnalosti v texte.

Ďalšie protichodné tvrdenie je, že „človek nemôže nikdy zabiť bráhmána, zabitie bráhmána je smrteľný hriech“ (8. 380 - 381, 9. 235; 11. 55) a tvrdenie, že „človek môže bez váhania zabiť kohokoľvek, kto naňho zaútočí, dokonca aj keď je to jeho učiteľ, dieťa, starý človek alebo bráhman zbehlý vo védach.“ (8. 350). „Človek nenesie žiadnu vinu, ak zabije niekoho, kto naňho zaútočil, či už ho zabije otvorene alebo tajne.“ (8. 351).

Nie je ťažké nájsť v tom zmysel: v zásade, človek nemá nikdy zabiť bráhmána, ale stane sa, že nie je iné riešenie a Manu je tu, aby nám to objasnil. Je to to najlepšie, čo človek môže spraviť v situácii, ktorá nemá iné riešenie. Je to stav, kedy zvyčajné pravidlá neplatia.

„Počas hladomoru, otec môže zjesť svojho syna, ak tak koná preto, aby zahnal svoj hlad.“ (10. 105). A ďaleko horšie, „Bráhmáni, ak trpia hladom, môžu zjesť psy bez toho, aby sa poškrvnili.“ (10. 106 - 108). (Čím sa stávajú pojedáčmi psov, čo je bežné označenie pre nedotýkateľných).

Ďalší príklad: „Bráhmani by sa mali zaoberať štúdiom véd. Ale ak sa nemôžu živiť týmto, môžu žiť podľa zákona platného pre kšatrijov. Ale ak sa nemôžu živiť ani tým, môžu prebrať vajšjovský spôsob života. No nemôžu obchodovať so všetkým ako obchodnícka vrstva a musia sa vyhnúť predaju všetkých druhov korenín, vareného jedla, sezamových semienok, soli, dobytky, ľudí, látok vyrobených z konope ... atď.“ (10. 80 - 93)

„Hoci táto prepracovaná sieť pravidiel, ktoré ak sú dodržiavané úplne presne, by celkom paralyzovali ľudský život, sú rovnako prepracovane rozmotané prostredníctvom „únikových statí“; každý uzol urobený v jednom verši je rozuzlený niekde v inom; čo obmedzujúce sa v texte vyskytne, v inej časti textu sa môže objasniť ako jedna z výnimiek.“ (*Wendy Doniger, 1991, liv*)

„Zrejmé nezrovnalosti nie sú púhymi náhodami, ale skôr prirodzeným výsledkom storočí vývoja, počas ktorých rozdielne mysle prichádzali k rozdielnym záverom týkajúcich sa neriešiteľných problémov. Nezrovnalosti sú nevyhnutné v tradícii, ktorá kladie dôraz na staré spôsoby riešenia ľudských problémov, pričom súbežne pridáva nové, často odlišné. Manu pokračuje v tejto tradícii, porovnáva protichodné pohľady a potom medzi nimi rozhoduje.“ (*Wendy Doniger, 1991, lv*)

3. 6 Ideálny versus skutočný ľudský život

Na tomto mieste sa vraciam k otázke aplikácie Manuovho zákonníka v súčasnom živote Inda, k priepasti medzi tým, ako by mal byť ideálny život žitý a tým, ako je žitý v skutočnosti. „Podľa niektorých sú tieto „únikové state“ známkou Manuovho úplného zlyhania poskytnúť pravidlá ľudského správania sa, ktoré môžu byť reálne aplikované. Celý prepracovaný systém, ktorý Manu vytvoril, je uznaný ako ten, ktorý nefunguje v prípade, že človek stojí tvárou v tvár núdzovej situácii. Všeobecnejšie povedané, hlavne táto koncepcia indikuje, že bol zostavený predovšetkým pre ľudí, ktorí nemali v úmysle ho dodržiavať. Ak samotný Manu pripúšťal potrebu uniknúť z jeho systému, ako vážne ho budú brať ostatní Indovia?“ (*Wendy Doniger, 1991, lviii-lix*)

Samotní Indovia vždy brali Manua vážne skôr teoreticky. V ideálnom svete je Manuov zákonník základným kameňom bráhmanskeho ideálu o tom, aký by ľudský život mal byť, ideálu, ku ktorému Indovia vždy lipli a po ktorom určitým spôsobom stále túžia. Po mnoho storočí mal text úspech v mobilizácii zasvätených i presvedčaní nezasvätených, že bráhmáni skutočne boli nadradení, pričom ich status bol omnoho dôležitejší než politická alebo ekonomická moc. „Dokonca dnes Manu zostáva popredným symbolom - teraz negatívnym - kastovného systému, lebo je to práve Manuov zákonník oveľa viac ako ktorýkoľvek iný text, ktorý nedotýkateľní pália pri svojich protestoch. Ale či sa kultúrny status, či už pozitívny alebo negatívny, niekedy rozšíril do používania na zákonných súdoch, to už je niečo iné.“ (*Wendy Doniger, 1991, lix*)

Pre úradníkov v Britskej Indii, počínajúc Warrenom Hastingsom, bol text významný z praktických dôvodov. Boli to Briti, kto preložili slovo *dharmaśāstra* ako zákon, právo, pretože ho chceli používať ako základ právneho systému, či už bol alebo nebol používaný týmto spôsobom v Indii. Pod britskou nadvládou text slúžil pri budovaní komplexného právneho systému, v ktorom bolo všeobecné právo neskôr doplnené osobným v závislosti od náboženskej príslušnosti. *Hindu law* bolo aplikované približne na 80 percentách populácie koloniálnej Indie v záležitostiach manželstva a rozvodu, poručníctva, adopcie, dedičstva atď.

„Vynárajú sa mnohé otázky: Mali Briti právo privilegovať práve Manuov zákonník? Konali tak v prospech svojich vlastných záujmov alebo preto, že považovali tento text za skutočne použiteľný? Existencia početných alternatív k Manuovi v Indii naznačuje, že bol len jedným hlasom z mnohých. Takisto existujú alternatívne systémy vo vnútri hinduizmu - napr. hnutie *bhakti* a tantrický kult, a popritom na Indickom subkontinente existujú buddhizmus a džinizmus, islam, sikhizmus a kresťanstvo, či moderné reformné hnutia.“ (*Wendy Doniger, 1991, lx*)

„Vskutku, len malá časť Manuovho zákonníka (8. kapitola a časť 9. kapitoly, ktoré sú všeobecne považované ako neskoršie prídavky k textu) sa zaoberá tým, čo by sme skutočne mohli nazvať právom. Zbytok je zákon veľmi odlišného druhu, niečo ako encyklopedické usporiadanie ľudských vedomostí k dosiahnutiu určitých ideálnych cieľov, náboženský pohľad na svet. Ale ako dokument spôsobilý k rozsúdeniu každodenných rozhodnutí, ktoré ľudské bytosti musia robiť v rôznych otázkach, nemal by byť a ani nebude (ak ho budeme čítať starostlivo) považovaný za

právny spis.“ (*Wendy Doniger, 1991, lxi*)

3. 7 Komentáre

Komentáre sú základnou pomôckou pre prekladateľa, ale musia sa použiť s veľkou obozretnosťou. Keď prekladatelia narazia na slovo, ktoré je buď lexikálne zriedkavé (slovo, ktoré sa nachádza v slovníkoch len pre výskyt v Manuovom zákonníku), alebo ktoré vo verši nedáva žiaden zmysel, komentáre poskytnú pomoc. Navrhujú alternatívny význam, ktorý je primerane blízky základnému lexikálnemu významu, alebo ponúkajú iné slovo či frázu, ktoré pomôžu pochopiť verš, a niekedy dokonca citujú pasáže z iných textov, aby ho objasnili. Takisto mnohé technické termíny sa nezaobídu bez komentárov, hlavne pokiaľ ide o rituálnu terminológiu.

„Často sa stáva, že komentáre poskytujú alternatívny význam, ktorý síce dáva zmysel, ale jednoducho nemôže byť odvodený od základného významu slova, alebo úplne prekrúca jeho pôvodný význam.“ (*Wendy Doniger, 1991, lxvii*)

Komentáre nie sú neomylné. Pozerať sa na Manuov zákoník len prostredníctvom komentárov často znamená stratiť skutočný pohľad naň. Návrhy komentátorov sú obvykle dosť vierohodné, ale nie sú jedinou možnosťou. „Krása Manuových aforizmov spočíva v transparentnosti, krása pôvodného textu je v jeho otvorenosti, ktorú však komentáre navždy uzatvárajú.“ (*Wendy Doniger, 1991, lxxi*)

Najranejší komentár je *Manubhāṣya* (*Manubhāṣya*), komentár kašmírskoho bráhmána *Médhātithiho* (*Medhātithi*) pochádzajúci z 9. storočia po Kristovi a najčastejšie citovaný je komentár *Manvarthamuktāvalī* (*Manvarthamuktāvalī*) ktorého autorom je *Kullūka* (*Kullūka*) pochádzajúci z 15. storočia.

3. 7. 1 Manubhāṣya

Už samotný názov *bhāṣya* (rozprávanie; vysvetlenie) nám napovedá, že to nie je dielo, ktoré parafrázuje text od slova do slova. Jeho cieľom je ukázať všeobecný zmysel Manuových názorov, objasniť všetky skutočne ťažké pasáže a usporiadať všetky pochybné body diskusiou o rôznych možných interpretáciách. Naviac, často svoje vysvetlenia obohacuje ilustráciou Manuových pravidiel na príkladoch vzatých z každodenného života.

Medhátithi vo svojom komentári takisto spomína i Gautamu, Baudhájanu, Ápastambu a Vasišthu.

3. 7. 2 Manvarthamuktávalí

Autor vychádza hlavne z predošlých komentárov a pridáva k nim svoje pripomienky a kritiku. Hoci je k dielam svojich predchodcov veľmi prísny, nepohrda kopírovaním ich veľkej časti, niekedy slovo od slova a niekedy vo veľmi nedostačujúcich výňatkoch, kde toho vynecháva až toľko, že význam sa stáva úplne nepochopiteľným.

3. 8 Obsah jednotlivých kapitol

1. kapitola

- 1-4   Začína tým, ako veľkí mudrci poprosili Manua, aby im povedal o dharme týkajúcej sa štyroch hlavných kást
- 5-30   Stvorenie vesmíru: Manu im rozpovie o tom, ako kedysi vesmír existoval ako temnota, v hlbokom spánku, no potom sa objavil *Svayambhú (Svayambhū)* a temnotu rozptýlil. Zatúžil zo svojho tela stvoriť rôzne bytosti a najskôr stvoril vodstvo, do ktorého vložil svoje semeno, a to sa stalo zlatým vajcom a v ňom sa zrodil samotný *Brahma* - praotec všetkých svetov. Vznešený vo vajci pobýval po celý rok a potom ho rozdelil na 2 časti, z ktorých vytvoril nebo a zem a medzi nimi atmosféru a 8 svetový strán. Ďalej stvoril 3 kvality⁵ a 5 zmyslov, bytosti, bohov, a z ohňa, vetra a slnka stvoril Rgvédu, Jadžurvédu a Sámavédu - pre riadne vykonávanie obete.
- 31-33   Stvorenie spoločenských stavov: kvôli prosperite svetov stvoril z úst *bráhmana*, z paží *kšatriju*, zo stehien *vaišju* a z chodidiel *šúdru*
- 34-36   Stvorenie 10 veľkých mudrcov

---

⁵ Vo všetkom, čo na svete existuje, sú v rôznom pomere zastúpené 3 kvality (*guny*): *sattva* - svetlo, dobro, *radžas (rajas)* - energia, sila a *tamas* - tma, nečinnosť. Prevaha jednej z nich určuje charakter osoby či veci.

- 37 Stvorenie ostatných bytostí - božského a polobožského pôvodu
- 38 Stvorenie atmosférických javov
- 39-45 Stvorenie zvierat a hmyzu
- 46-49 Stvorenie rastlín
- 50 Cyklus prevteľovania živých bytostí
- 51-57 Čo sa deje, keď *Brahma* spí a keď sa prebúdza
- 58-63 Učenie ďalších Manuov
- 64-67 Čas - vysvetľovanie času
- Popis rozdelenia času: 1. 64: *Osemnásť mrknutí oka vytvára obdobie nazývané „dostihová dráha“, tridsať dostihových dráh vytvára jednu „frakciu“, pričom tridsať týchto frakcií vytvára „moment“ a tridsať momentov vytvára deň a noc. (Wendy Doniger, 1991, str. 10)*
- žmurknutie oka - *nimeśa* - 18 sekúnd
  - dostihová dráha/závodisko - *kāṣṭhā* - 3.2 sekundy
  - frakcia/časť - *kalā* - 1.6 minúty
  - moment - *muhūrta* - 48 minút
  - tridsať momentov (1440 minút) - 24 hodinové obdobie dňa a noci
- (Wendy Doniger, 1991, str. 10)
- 68-74 Vek - vymenúvanie períód a vekov (*yuga*):
- *krta* (*krta*) *yuga* - zlatý vek
  - *trétā* (*trétā*) *yuga* - strieborný vek, vek trojice
  - *dvāpara* (*dvāpara*) *yuga* - vek s číslom dva
  - *kali yuga* - na konci tohto veku bude svet zničený
  - prvé tri veky už uplynuli, v štvrtom žijeme
- 75-78 Stvorenie vetra, svetla, vody, pričom každý z nich obsahuje určitú kvalitu
- 79-86 Znova sa vracia k vekom
- 87-91 Povinnosti určené bráhmanom, kšatrijom, vaišjom a šúdrom
- 92-101 Nadradenosť bráhmanov: bráhmana označuje za najdokonalejšiu zo všetkých stvorených ľudských bytostí, ktorý bol stvorený preto, aby ochraňoval zákon⁶

---

⁶ prvá zmienka o nadradenosti bráhmanov nad všetkými ostatnými bytostami

- 102-110 Prospech plynúci bráhmanom
111-119 Obsah zákonníku

2. kapitola

- 1-5 Vysvetľuje, čo je túžba a aké sú jej následky; všetko, čo človek koná, je impulzom túžby a ten, kto vytrvá v plnení predpísaných povinností, získa naplnenie všetkých túžob
- 6-16 Kánon a tradícia: zdrojom posvätného zákona je Véda; všetky pravidlá ustanovené Manuom sú plne prezentované vo védach; ten, kto sa riadi predpísaným zákonom, získa na tomto svete slávu a po smrti neprekonateľné blaho
- 17-24 Posvätné geografické rozdelenie Indie, *Brahmavarta*
- 25-40 Obrady od narodenia až po iniciáciu
- 41-47 Obdobie védskych štúdií
- 48-50 Správny spôsob žobrania o jedlo
- 51-57 Jedenie
- 58-64 Pitie, správne umývanie a vykonávanie purifikácie
- 65 Obrad odstrihnutia vlasov
- 66-67 Obrady pre ženy
- 68-73 Recitácia Védy: kedy a ako ju správne recitovať
- 74-87 Dôležitosť slabiky *óm; sāvitrí (sāvitrī)*⁷
- 88-100 Ovládanie zmyslových orgánov
- 101-104 Spôsob recitácie *sāvitrí* a čo z nej plynie
- 105-107 Recitácia Védy
- 108-116 Osoby, ktoré by mali alebo nemali byť učené vo védach
- 117-133 Pozdrav a privítanie
- 134-139 Preukazovanie úcty a rešpektu
- 140-143 Učitelia a bráhmani
- 144-153 Učitelia a rodičia
- 154-158 Získavanie vyššej hodnosti prostredníctvom vedomostí véd

---

⁷ mantra určená slnečnému božstvu

Získavanie úcty: 2. 156: *Človek nezískava úctu a rešpekt vďaka tomu, že jeho vlasy sú šedivé; bohovia považujú za úctyhodného človeka, hoci mladého, ktorý študoval (védy). (Wendy Doniger, 1991, str. 33)*

- 159-163 Zdržanlivé chovanie
- 164-167 Odriekavanie
- 168 Čo sa stane s dvojzrodencom, ktorý neštuduje védy
- 169-172 Narodenie, iniciácia
- 173-193 Pravidlá správneho správania sa študentov
- 194-206 Úcta k učiteľovi
- 207-209 Úcta k učiteľovmu synovi
- 210-217 Úcta k učiteľovej manželke

Opatrnosť vo vzťahu k ženám: 2. 213: *Na tomto svete je prirodzenosťou žien zvádzať mužov; a preto obozretní učení nie sú nikdy v spoločnosti žien bez doprovodu. 2. 214: Ženy sú schopné zviest' na scestie nielen blázna, ale dokonca aj učeného muža, a urobiť ho otrokom túžby a hnevu. (Wendy Doniger, 1991, str. 38-39)*

- 218-224 Ďalšie pravidlá správneho správania sa študentov
- 225-237 Úcta a poslušnosť voči trojici učiteľ-otec-matka, sú označovaní ako 3 svety, 3 hlavné rády, 3 védy, 3 posvätné ohne
- 238-242 Od koho je dovolené učiť sa Védu
- 243-249 Doživotní študenti

3. kapitola

- 1-3 Vstup do druhého životného ášramu hospodára
- 4-7 Výber ženy vhodnej pre manželský zväzok
- 8-11 Aká žena nesmie byť, ako nesmie vyzerat', ako sa nesmie volat' atď.:
3. 10: Mal by sa oženit' so ženou, ktorá nepostráda žiadnu časť tela, ktorá má príjemné meno, má (pôvabnú) chôdzu ako hus alebo slon, má jemné vlasy aj chĺpky na tele, malé zuby a krehké údy.
- 12-19 Z akej kasty smie alebo nesmie byť

- 20-35 Osem druhov manželstva: obrad Brahmana
 obrad bohov (*daivovský*⁸)
 obrad mudrcov
 obrad Pradžápatiho (*Prajāpati*)
 obrad asurov⁹
 obrad gandharvov¹⁰
 obrad rákšasov¹¹ (*rākṣasa*)
 obrad pišáčov¹² (*piśāca*)
- 36-44 Ktorý manželský zväzok je zákonný pre akú kastu; dobré a zlé vlastnosti každého druhu manželského zväzku
- 45-50 Plodenie detí: vhodný čas, dni určené pre plodenie synov, dni určené pre plodenie dcér
- 51-54 Odmena za nevestu = predaj vlastného potomka (prečo by odmena za nevestu nemala byť prijímaná)
- 55-62 Dôležitosť dobrého zaobchádzania so ženami
- 63-66 Dôležitosť vedomostí véd pre rodinu
- 67-74 Päť veľkých obetí hospodára: 3. 70: *Štúdium (véd) je obeť Brahmanovi, predkom prislúcha obeť vody a jedla, bohom ohňová obeť, bhútom¹³ obeť menom bali¹⁴ a bráhmanom pohostinné prijatie (ako hostí). (Wendy Doniger, 1991, str. 49)*
- obeť Brahmanovi: *ahuta* - neohňová - recitácia véd
  - obeť predkom: *práśita* (*prāśita*) - jedená - obeť vody a jedla
  - obeť bohom: *huta* - ohňová - obeť vkladajúca sa do ohňa
  - obeť bhútom: *prahuta* - uzmierujúca - rozhodenie obetiny po zemi
  - obeť bráhmanom: *bráhmjahuta* (*brāhmyahuta*) - pohostinné prijatie bráhmanov ako hostí (Wendy Doniger, 1991, str. 49-50)

---

⁸ *daiva* - božský

⁹ *asura* - démon

¹⁰ *gandharva* - nebeský spevák a hudobník

¹¹ *rākṣasa* - druh démona

¹² *piśāca* - druh démona, skřet

¹³ *bhūta* - duch

¹⁴ *bali* - obeť jedla rozhodeneho po zemi

75-79	Dôležitosť funkcie hospodára: 3. 78: <i>Kedže príslušníci ostatných troch životných období sú každý deň podporovaní vedomosťami a pokrmom hospodára, preto je toto životné obdobie najlepšie. (Wendy Doniger, 1991, str. 50)</i>
80-83	Povinnosti hospodára
84-86	Obete bohom
87-93	Uzmierujúce obete všetkým bytostiam
94-98	Dávanie almužny
99-110	Správne zaobchádzanie s hosťami (<i>atithi</i>)
111-115	Komu ponúknuť jedlo
116-118	Čo spraviť so zvyškami
119-121	Koho a ako poctiť medovou zmesou (<i>madhuparka</i>)
122-123	Obet' zosnulým (<i>śrāddha</i>)
124-137	Koho pozvať
138-144	Koho nepozvať
145-149	Koho ešte pozvať
150-175	Koho ešte nepozvať (skutočne široký a veľmi podrobný zoznam)
176-182	Ľudia, ktorí by sa radšej tejto obete nemali zúčastniť
183-186	Koho ešte ďalej pozvať
187-191	Pozvanie
192-201	Pôvod predkov
202-205	Dôležitosť ich uctievania
206-213	Príprava obeti
214-223	Priebeh samotnej obeti
224-230	Jedlo
231-237	Správne pohostenie
238-242	Potenciálne znečistenie jedla - kto môže toto zapríčiniť
243-248	Ako naložiť s nepozvanými hosťami
249-250	Ďalšie možné znečistenie jedla
251-259	Ukončenie obete
260-265	Odstránenie zvyškov (jedla)
266-272	Prospech vyplývajúci z toho, aké druhy jedla sú obetované
273-282	Priaznivé dni, časti dňa, ročné obdobia pre vykonanie obete zosnulým
283-286	„Plody“ (prospech plynúci z vykonania obete zosnulým)

4. kapitola

- 1-12 Povolania hospodára:
- zákonné (*rta*) - zbieranie obilia
- nesmrteľné (*amṛta*) - nevyžiadané dary
- smrteľné (*mṛta*) - žobranie almužny
- smrtiace (*pramṛta*) - roľníctvo (spôsobuje smrť červíkov a hmyzu behom orby)
- súčasne dobré a nezákonné (*satyāmṛta*) - obchod (ale je dobré tomuto povolaniu sa vyhnúť)
- za každú cenu sa musí vyhnúť „psiemu spôsobu života“, t. j. nesmie byť sluhom (*Wendy Doniger, 1991, str. 74*)
- 13-20 Chovanie hospodára: správne chovanie mu získa slávu, dlhý život a miesto v nebi; vždy, nech sa o svoje živobytie stará akokoľvek, si musí splniť povinnosť súkromnej recitácie (Védy)
- 21-24 Človek by nikdy nemal byť ľahostajný k vykonávaniu obetí mudrcom, bohom, bhútom, ľuďom a predkom
- 25-28 Obete predpísané pre hospodára: denná ohňová obet'
- 29-39 Ďalšie správne chovanie hospodára: správanie sa k hosťom, vzdávanie úcty, staranie sa o svoj výzor (nemôže byť zanedbaný) atď.
Čo ešte hospodár nesmie: 4. 38: *Nemôže preskočiť lano, ktorým je priviazané teľa, ani pobiehať v daždi, ani sa dívať na svoj vlastný odraz vo vode. Toto sú pravidlá, ktoré by mali byť dodržiavané. (Wendy Doniger, 1991, str. 78)*
- 40-44 Akým ženám by sa mal vyhýbať
- 45-52 Ako a kde má vykonávať svoju potrebu
- 53-83 Ešte ďalšie správne chovanie hospodára, napr. ohľadom jedenia a pitia, cestovania atď.: 4. 59: *...Inteligentný muž, ktorý si všimne na oblohe dúhu, by ju nemal ukázať nikomu inému. (Wendy Doniger, 1991, str. 79)*
- 84-91 Zákaz prijímania darov od zlého kráľa a ak sa tak stane, do akých pekiel sa dostane
- 92-98 Denné obrady, správny čas prevádzania určitých obradov
- 99-100 Ako by mal a ako by nemal recitovať Védú

- 101-127 Príležitosti, kedy by nemala byť Veda recitovaná, miesta, kde by nemala byť recitovaná: 4. 115: *Dvojjzrodenec by nemal recitovať (Védu) keď prší prach, obloha planie červenou farbou, šakaly zavýjajú, psy, osly a ťavy nariekajú, alebo keď je v skupine. (Wendy Doniger, 1991, str. 85)*
- 128-144 Rozmanité zákazy pre učených vo védach
- 145-149 Recitácia Vedy - najvyššia povinnosť
- 150-164 Správne chovanie učeného vo védach a čo ním môže získať, ako by sa mal a nemal správať
- 165-169 Čo sa stane človeku, ktorý by akokoľvek ublížil bráhmánovi
- 170-174 Dôvody, prečo sa vyhnúť bezbožnosti
- 175-185 Ďalšie správne chovanie učeného vo védach : 4. 178: *Mal by ísť v šľapajach svojich otcov a starých otcov - ak sa vydá touto cestou dobrých mužov, nemôže prísť k žiadnej ujme. (Wendy Doniger, 1991, str. 90)*
- 186-191 Prijímanie darov
- 192-200 Pokrytectvo a pretváрка (človek, ktorý sa chová ako mačka)
- 201-204 Ešte ďalšie správne chovanie učeného vo védach
- 205-223 Aké jedlo by bráhmán nemal jesť, od akých ľudí (veľmi podrobný zoznam), a aký to môže mať následok
- 224-228 Šľachetnosť a štedrosť: vždy by si mal plniť povinnosť dávania darov
- 229-237 Aká odmena prislúcha určitému špecifickému dávaniu darov; najväčším darom je poskytnúť vedomosti Vedy
- 238-246 Odmena za náboženské zásluhy po smrti
- 247-252 Dary, ktoré môžu byť prijaté
- 253-255 Od koho jesť medzi sluhami; človek, ktorý sa ponúka do služby musí vždy o sebe povedať pravdu
- 256 Reč je jadrom všetkého
- 257-258 Meditácia učeného vo védach
- 259-260 Zhrnutie toho, čo bolo povedané v tejto kapitole

5. kapitola

- 1-3 Mudrci sa dožadujú od Bhrgua¹⁵ (*Bhṛgu*) vysvetlenia, ako môže mať smrť moc nad kňazmi, ktorí študujú Védu a plnia si všetky svoje povinnosti
- 4 Kedy sa smrť snaží zabiť kňazov: ak zlyhajú v štúdiu véd, ak zanedbajú správne správanie sa, ak sú ľahostajní k svojim povinnostiam, ak jedia zlé jedlo
- 5-10 Zakázané jedlo; s dôrazom na to, aké mlieko presne nemôžu piť
- 11-18 Zakázané druhy vtákov, rýb a ostatných zvierat, ktoré nemôžu jesť
- 19-21 Pokánie, ktoré musí byť vykonané, ak kňaz zje zakázané druhy jedla, vedomky alebo nevedomky
- 22-25 Jedlo, ktoré sa môže jesť
- 26-42 Pravidlá týkajúce sa jedenia a nejedenia mäsa: 5. 39: *...zabíjanie kvôli obetovaniu nie je zabíjanie. 5. 40: Rastliny, obetné zvieratá, stromy, iné než obetné zvieratá a vtáky zabitú kvôli obetovaniu získajú vyššie zrodenie. (Wendy Doniger, 1991, str. 103)*
- 43-49 Dovoľené a zakázané násilie
- 50-56 Výhody pre tých, ktorí nejedia mäso; následky jedenia mäsa: 5. 55: *Čie mäso na tomto svete zjem, ten v ďalšom svete zje mňa. (Wendy Doniger, 1991, str. 104)*
- 57-66 Znečistenie príbuzných po smrti; po narodení - vzťahuje sa hlavne na matku; očista
- 67-73 Znečistenie po smrti detí a žien
- 74-78 Znečistenie po smrti pre príbuzných, ktorí nežili v blízkosti zosnulého
- 79-84 Znečistenie po iných úmrtiach alebo narodeniach
- 85-92 Ostatné formy znečistenia, následná očista
- 93-99 Purifikácia kráľov
- 100-102 Purifikácia po smrti vzdialeného príbuzného
- 103 Purifikácia po tom, ak človek ide dobrovoľne za mŕtvolou či už príbuzného alebo cudzieho človeka

---

¹⁵ jeden zo siedmich vznešených mudrcov

104	Zaobchádzanie s mŕtvym bráhmaňom
105-109	Čím sa možno očistiť
110-114	Purifikácia kovov, drahokamov alebo čohokoľvek vyrobeného z kameňa
115-126	Purifikácia ostatných rozličných predmetov
127-133	To, čo je vždy čisté, a teda čoho je bezpečné sa dotýkať
134-145	Čím purifikovať znečistené telo
146-151	Závislosť a poslušnosť žien
152-160	Podriadenosť manželovi
161-164	Následky pre neverné manželky
165-167	Smrť cnostnej manželky; čo ju čaká po smrti
168-169	Manžel, ktorého manželka zomrela skôr ako on, sa môže znovu oženiť

6. kapitola

1-4	Tretie štádium života dvojzrodenca: odchod do lesov
5-11	Povinnosti vánaprasthu; rituály vánaprasthu: päť veľkých obetí, denná obeť, obeť podľa lunárnych konstelácií, obeť prvých plodov, 4-mesačná obeť, obeť počas zimného a letného slnovratu
12-21	Jedlo vánaprasthu: čo by mal a čo by nemal jesť
22-26	Vnútorňý žiar vánaprasthu
27-28	Ako a od koho by mal získavať jedlo
29-30	Čo má robiť, aby sa zdokonalil
31-32	Smrť vánaprasthu
33-41	Štvrté štádium života dvojzrodenca: život putujúceho askéta; čo všetko musí vykonať, než sa dostane do tohto štádia
42-49	Správne chovanie askéta: vždy musí putovať sám, ako sa má správať
50-60	Získavanie almužny, z čoho by nemala byť vyrobená jeho miska a z čoho má byť vyrobená, kedy môže ísť žobrať, koľko si môže vziať
61-65	Meditácia o prevteľovaní
66-69	Povinnosti askéta: chrániť žijúce bytosti

- 70-72 Odstránenie nedostatkov: potláčanie dychu doprevádzané recitáciou slabiky óm a tromi védskymi zvolaniami¹⁶ (= hlavné vytváranie vnútorného tepla), čím sa zbaví chýb, viny, závislosti a neovládnutých vlastností
- 73-75 Meditácia: prostredníctvom nej si má uvedomiť smerovanie individuálnych duší
- 76-81 Smrť askéta
- 82-85 Neustála recitácia Védy
- 86-90 Zo štyroch štádií života dvojzrodenca je najlepší je hospodár, lebo podporuje ostatných troch: *6. 90: Tak ako všetky rieky a potoky vrcholia v oceán, presne tak ľudia vo všetkých štádiách života vrcholia v hospodára. (Wendy Doniger, 1991, str. 126)*
- 91-94 Desať bodová povinnosť, ktorú musia plniť ľudia vo všetkých štyroch štádiách života: trezivosť, odpustenie, sebakontrola, nekradnutie, purifikácia, ovládnutie zmyslov, múdrosť, učenie, pravda, byť bez hnevu
- 95-96 Odriekanie hospodára: keď zanechal všetky prirodzené aktivity, keď rozptýlil chyby vyplývajúce z jeho minulých činov, keď po ničom netúži a zmazal svoju vinu pomocou sebazaprenia, dosiahne najvyššiu úroveň existencie
- 97 Zhrnutie toho, čo bolo vysvetlené a čo bude ďalej nasledovať

7. kapitola

- 1-8 Stvorenie kráľa; kráľ ako stelesnenie bohov
- 9-13 Aby zaistil spravodlivosť, dokáže zničiť každého, kto by sa ju pokúsil porušiť
- 14-19 Stvorenie „trestateľa“ ako stelesnenie spravodlivosti, dozerá na to, aby ľudia neodbočovali od svojich povinností, ak sa tak stane, mal by im uvaliť určitý trest
- 20-24 Dôležitosť trestov; čo by nastalo, ak by sa nevykonávali
- 25-31 Správne a nesprávne potrestanie, kto môže a kto nemôže uvaliť trest

---

¹⁶ tri védske zvolania sú mená prvých troch svetov: zem, atmosféra a nebo (Wendy Doniger, 1991, str. 25)

- 32-35 Správanie dobrého kráľa
- 36-43 Pokora kráľa voči bráhmaňom; príklady kráľov, ktorí boli zničení pre nedostatok skromnosti
- 44-53 Osemnásť zlých vlastností, ktorým by sa mal usilovať vyhnúť
- 54-62 Kráľovi ministri a radcovia: pre kráľa je ťažké vládnuť, ak žiadnych nemá
- 63-68 Veľvyslanec: aký by mal byť; je to práve on, kto spojuje a spojené rozdeľuje
- 69-77 Kráľovo sídlo: kde a aké by malo byť
- 78-81 Ďalší dôležití ľudia, ktorí by kráľovi v žiadnom prípade nemali chýbať: osobný kňaz, dôveryhodný výberca daní, dozorca
- 82-86 Dávanie darov bráhmaňom a s tým spojená odmena
- 87-98 Vedenie vojny/bitky: akými zbraňami nesmie zabíjať, koho nesmie zabiť
- 99-101 Štyri spôsoby dosiahnutia cieľov
- 102-106 Neustála pripravenosť a pohotovosť kráľa
- 107-109 Mal by používať všetky vhodné dostupné prostriedky, aby si podrobil, čo mu stojí v ceste
- 110-113 Ochrana kráľovstva
- 114-119 Ustanovenie ďalších dôležitých funkcionárov: vládcov jednotlivých oblastí
- 120-124 Dozor nad nimi a ochrana pred korupciou
- 125-132 Presné stanovenie mzdy a daní
- 133-136 Ochrana učeních bráhmaňov
- 137-140 Oslobodenie chudobných od poplatkov
- 141-144 Ochrana poddaných
- 145-153 Ako by mal vyzerat' deň kráľa
- 154-158 Nepriatelia a spojenci
- 159-176 Šesť taktík politickej stratégie: spojenectvo, vojna, ťaženie, táborenie, dichotómia a hľadanie úkrytu, kedy použiť tú ktorú taktiku
- 177-180 Podstata politickej stratégie
- 181-194 Ťaženie: správna doba, rozostavenie oddielov
- 195-197 Obliehanie

- 198-200 Prostriedky podrobenia si nepriateľov: zmierenie, podplatenie, spor; je dobré vyhnúť sa boju, ak sa však nedá inak, boj je nutný
- 201-211 Správanie sa v prípade víťazstva
- 212-215 Správanie sa v extrémnych prípadoch: 7. 213: *(Kráľ) by mal chrániť majetok, mal by chrániť svoju manželku i za cenu majetku, vždy by mal chrániť samého seba - i za cenu manželky i za cenu majetku. (Wendy Doniger, 1991, str. 150)*
- 216-220 Jedlo; ako sa vyhnúť jedu
- 221-226 Kráľov odpočinok a zábava

8. kapitola

- 1-3 Kráľ ako sudca
- 4-7 Osemnásť dôvodov k začatiu súdneho procesu
- 8-11 Sudcovia
- 12-22 Nespravodlivosť: 8. 15: *Keď je spravodlivosť zničená, tak ničí, keď je spravodlivosť ochraňovaná, tak ochraňuje. Preto spravodlivosť nesmie byť zničená, lebo zničená nás môže zabiť. (Wendy Doniger, 1991, str. 153)*
- 23-26 Vyšetrovacie techniky: čo si má kráľ všímať pri súdnom procese
- 27-29 Ochrana majetku detí a žien
- 30-34 Zaobchádzanie s majetkom toho, kto odišiel, a s majetkom strateným a nájdeným
- 35-39 Zaobchádzanie s pokladom
- 40-46 Všeobecné zásady súdneho procesu
- 47-51 Riešenie pôžičiek a dlhov
- 52-60 Čo s dlžníkmi, ktorí odmietajú splniť svoj záväzok
- 61-78 Svedkovia v súdnych procesoch týkajúcich sa pôžičiek a dlhov: kto môže a kto nemôže byť svedkom; akému svedectvu má kráľ dať prednosť
- 79-88 Zaobchádzanie so svedkami; čo sa stane so svedkami, ktorých svedectvo je pravdivé a s tými, ktorých svedectvo je lož - svedkovia však musia hovoriť len a len pravdu
- 89-102 Následky v prípade krivého svedectva

103-108	V akých prípadoch je lepšia lož; „najvyššie splatenie“ lživého svedectva prostredníctvom obetí bohom
109-116	Sľuby
117-123	Neplatné svedectvo; potrestanie za klamné svedectvo
124-130	Formy potrestania
131-138	Presné miery, ktorými sa vyplácajú (peňažné) tresty
139-162	Úrokové miery, zálohy, pôžičky a dlhy
163-168	Zmluvy
169-175	Kráľovo správanie
176-178	Opäť dlhy
179-196	Opäť zálohy
197-202	Predaj majetku bez vlastníctva: aké to má následky pre predávajúceho a pre toho, kto tento majetok od neho kúpi
203-205	Zavádzanie pri vydávaní dcéry; svadobný poplatok
206-213	Obetné dary pre celebrujúcich bráhmanov
214-217	V akých prípadoch zamestnancovi nezaplatiť mzdu
218-223	Porušenie zmluvy, následný trest
224-228	Neplatný sobáš
229-236	Povinnosti pastierov a majiteľov dobytká
237-244	Škoda zapríčinená dobytkom, následné pokuty
245-266	Vymedzenie hraníc medzi dvoma dedinami, konflikty týkajúce sa rozdelenia a ich riešenie
267-278	Slovné útoky a ohováranie, následné pokuty
279-287	Fyzické napadnutia, následné tresty (dosť brutálne)
288-289	Poškodenie majetku
290-298	Dopravné nehody: kedy sú bez pokuty a kedy s pokutou
299-300	Telesné tresty
301-309	Právo kráľa na dane: ak ochraňuje svoj ľud
310-313	Právo kráľa trestať; kedy áno, kedy nie
314-318	Potrestanie zlodejov
319-338	Pokuty a tresty za rôzne krádeže a priestupky
339-343	Prípustné priestupky (bez udelenia pokuty či trestu)
344-351	Konanie násilia

- 352-363 Nevhodné správanie mužov k ženám
- 364-368 Znehodnotenie panien
- 369-370 Lesbická láska
- 371-373 Nevera, následné tresty
- 374-378 Tresty za pohlavný styk medzi príslušníkmi rôznych kást
- 379-381 Oprostenie kňazov od trestu smrti
- 382-385 Ďalšie tresty za pohlavný styk medzi príslušníkmi rôznych kást
- 386-397 Ďalšie rôzne pravidlá týkajúce sa kráľov
- 398-403 Stanovené ceny pri obchodovaní
- 404-409 Cestovné na lodi
- 410-418 Sluhovia a otroci: ich práca, akým spôsobom sa človek stane otrokom
Majetok: 8. 416: *Manželka, syn a otrok: o týchto troch sa tradične hovorí, že nemajú žiaden majetok; akýkoľvek majetok, ktorý nadobudli, totižto patrí mužovi, ktorému patria oni. (Wendy Doniger, 1991, str. 196)*
- 419-420 Najvyšší stupeň existencie pre riadneho kráľa

9. kapitola

- 1-4 Závislosť ženy od mužov: 9.1: *Jej otec na ňu dohliada v detstve, jej manžel na ňu dohliada v mladosti, a jej synovia na ňu dohliadajú v starobe. Žena nie je vhodná na nezávislosť. (Wendy Doniger, 1991, str. 197)*
- 5-18 Prečo je na ženu treba dohliadať; aké vlastnosti Manu prideliť žene
- 19-21 Vykúpenie z jej chýb
- 22-25 Závislosť ženy od manžela
- 26-30 Dôležitosť ženy
- 31-40 Žena je pole, manžel je semeno, syn je úroda
- 41-55 Nebezpečenstvo „zasiatia na poli“ iného muža
- 56-70 Zaobchádzanie so ženami v prípade nutnosti - splodenie mužského potomka
- 71-73 Odmietnutie nevesty; anulovanie
- 74-76 Odlúčenie ženy od manžela
- 77-79 Nenávisť ženy k manželovi
- 80-84 Akú manželku možno opustiť

- 85-87 Manželky podľa kasty
- 88-92 Povinnosť otca vydat' dcéru
- 93-100 Proti cene za nevestu; manželka je dar od bohov
- 101-102 Vernosť: najvyššia povinnosť manžela a manželky
- 103-110 Dedičstvo pre najstaršieho syna; dôležitosť najstaršieho syna
- 111-119 Rozdelenie dedičstva ostatným bratom, prípadne sestrám
- 120-121 Ak mladší brat splodí syna s manželkou staršieho brata, malo by sa medzi nich dedičstvo rozdeliť rovnako
- 122-126 Ak sú nejasnosti v rozdelení dedičstva
- 127-136 Čo s dedičstvom, ak človek nemá synov
- 137-139 Syn zachraňuje otca od pekla *put*
- 140-142 Pohrebný rituál: syn dcéry/adoptovaný syn
- 143-147 Kto nemá právo na dedičstvo
- 148-157 Rozdelenie dedičstva v prípade, že má človek synov s viacerými ženami (z rôznych kást)
- 158-181 Dvanásť druhov synov: 6 - príbuzní i dediči, 6 - príbuzní, no nie dediči
- 182-191 Rôzni dediči
- 192-200 Rozdelenie matkinho majetku
- 201-203 Dedičstvo pre postihnutých synov
- 204-206 Dedičstvo pre vzdelaných synov
- 207-216 Dedičstvo bratov žijúcich oddelene; dedičstvo bratov žijúcich opäť spolu
- 217-219 Kedy získava dedičstvo matka; čo by sa nikdy nemalo deliť
- 220-228 Hazardné hranie a stávkovanie
- 229-234 Rôzne tresty ukladané kráľom
- 235-242 Tresty za závažné zločiny
- 243-247 Majetok akého zločinca neprípadne kráľovi
- 248-249 Telesné tresty
- 250-255 Hlavná povinnosť kráľa ochraňovať svoj ľud a zbaviť zem „trňov“
- 256-271 Odhalenie a potrestanie zlodejov
- 272-293 Ďalšie rôzne tresty
- 294-297 Sedem zložiek kráľovstva
- 298-302 Správanie kráľa rozdelené na éry
- 303-312 Správanie kráľa pripodobnené správaniu sa bohov

- 313-325 Úcta a rešpekt kráľa voči bráhmantom
- 326-333 Povinnosti a úlohy obyčajných ľudí
- 334-336 Povinnosti a úlohy sluhov

10. kapitola

- 1-4 Štyri kasty; nadradenosť bráhmantov
- 5-6 Synovia narodení *anulóma (anuloma)* - po srsti (muž z vyššej kasty má manželku o jednu kasty nižšie) a *pratilóma (pratiloma)* - proti srsti (muž z nižšej kasty má manželku z vyššej kasty)
- 7-19 Synovia narodení *pratilóma*
- 20-23 Potomkovia synov narodených *pratilóma*
- 24-31 Narodenie vylúčených z kasty
- 32-40 Potomkovia vylúčených z kasty
- 41-44 Degradovaní sú považovaní za rovných sluhom
- 45-49 Povolania vylúčených z kasty
- 50-56 Kde by mali žiť, aký by mal byť ich odev, zaobchádzanie s nimi
- 57-61 Správanie a charakter vylúčených z kasty
- 62-68 Ďalšie pravidlá týkajúce sa vylúčených z kasty
- 69-73 „Semená a pole“; kto je dôležitejší pri počatí
- 74-80 Povolania dvojzrodencov
- 81-94 Dvojzrodenci žijúci ako vládcovia a obchodníci
- 95-100 Vládcovia, obchodníci a sluhovia žijúci ako ľudia z iných (nižších) kást
- 101-104 Dvojzrodenci v nešťastí: výnimky zo správania
- 105-108 Príklady skutkov slávnych dvojzrodencov v nešťastí
- 109-114 Prijímanie darov
- 115–117 Sedem spôsobov nadobudnutia majetku v súlade so zákonom; 10 spôsobov živobytia
- 118-120 Vládca v krajnej núdzi
- 121-129 Sluhovia
- 130-131 Zhrnutie toho, čo bolo vysvetlené a čo bude ďalej nasledovať

11. kapitola

- 1-4 Deväť druhov učených vo védach, ktorí žobrujú
- 5-10 Podpora rodinných príslušníkov
- 11-26 Získavanie obetí (privlastnenie), ak je ich nedostatok
- 27-30 Obetovanie v prípade núdze; čo postihne bráhmána, ak obetuje podľa pravidiel pre prípady núdze, no v krajnej núdzi sa nenachádza
- 31-35 Bráhmán má právo trestať sám, nemusí sa obracať ku kráľovi, pretože jeho sila je väčšia
- 36-43 Kto by nemal vykonávať dennú ohňovú obeť; čo ich postihne, ak to porušia
- 44-47 Pokánia za opomenutie prevedenia predpísanej obeť
- 48-54 Fyzické prejavy (dôsledky), ak nebolo vykonané pokánia za zlé skutky
- 55-59 Ťažké zločiny
- 60-67 Menšie zločiny
- 68-71 Zločiny spôsobujúce stratu kastovného postavenia
- 72-90 Pokánia, za ktoré sú spomínané zločiny vymazané: ako odčiniť neúmyselné zabitie bráhmána (za úmyselné zabitie neexistuje nijaké pokánia)
- 91-98 Ako odčiniť požívanie alkoholických nápojov
- 99-102 Ako odčiniť krádež zlata
- 103-107 Ako odčiniť spojenie s manželkou gurua
- 108-117 Ako odčiniť zabitie kravy
- 118-124 Ako odčiniť zločiny študenta, ktorý porušil svoj sľub
- 125-126 Ako odčiniť stratu kastovného postavenia
- 127-131 Ako odčiniť zabitie kšatriju, vaišju a šúdru
- 132-146 Ako odčiniť zabitie rôznych zvierat (v tejto skupine je zaradené aj zabitie eunucha a cudzoložnej ženy); ako odčiniť odrezanie/vytrhnutie určitých stromov/rastlín bez príčiny
- 147-150 Ako odčiniť požitie opojných nápojov
- 151-161 Ako odčiniť požitie nedovolených jedál, či už vedome alebo nevedome
- 162-169 Ako odčiniť krádež
- 170-179 Ako odčiniť pohlavný styk so zakázanými ženami

180-191	Ako odčiniť vzťah s vyvrheľmi
192-197	ako sa znovu začleniť do spoločnosti
198-204	Ďalšie spôsoby odčinenia rôznych prehreškov
205-210	Ako odčiniť nevhodné správanie sa k bráhmamovi
211-220	Opis metód odčinenia prehreškov
221-226	Všeobecné metódy odčinenia prehreškov
227-233	Ľútosť nad spáchaným prehreškom
234-245	Sila vnútorného žiaru ako ďalší druh odčinenia prehrešku
246-247	Véda ako jeden z nástrojov odčinenia prehrešku
248-261	Jednotlivé védske verše, pomocou ktorých sa dá odčiniť ten ktorý prehrešok
262-266	Oslobodzujúci účinok recitácie Rgvédy, Jadžurvédy a Sámavédy

12. kapitola

1-2	Veľkí mudrci poprosili Manua, aby im povedal konečné zhrnutie o prevádzaní činov
3-11	Činy pochádzajúce z mysle, z reči a z tela; ich dobré či zlé plody
12-15	Ten, „kto pozná pole“ (<i>kṣetrājña</i>); „žijúca duša“ (<i>bhūtātman</i>)
16-23	Telo vytvorené pre človeka, ktorý páchal zlé skutky a pôjde do pekla
24-38	Tri kvality vlastného ja: <i>sattva</i> , <i>radžas</i> , <i>tamas</i>
39-52	Preveľovanie v závislosti od týchto kvalít
53-72	Preveľovanie v závislosti od vykonaných zlých skutkov
73-81	Muky, ktoré zažívajú v pekle tí, ktorí konali zlé skutky
82-85	Činy, ktoré prinášajú bráhmamom najvyššie dobro
86-90	Konanie podľa Vedy je najúčinnnejšie pre zaistenie šťastia na tomto svete a po smrti
91-93	Poznanie najvyššieho Ja
94-106	Hodnota poznania Vedy
107-115	Zákony, ktoré neboli zmienené: to, čo povie vzdelaný bráhma, je potom považované za nepochybný zákon
116-117	Najvyššieho dobro: postup do najvyššej úrovne existencie
118-125	Sústredenie mysle na najvyššie Ja

126 Každý, kto si toto prečíta, bude vždy konať správne a dosiahne akúkoľvek úroveň existencie, po ktorej túži

3. 9 Zákonníky porovnávané s Manuovým zákonníkom

Existuje viacero zákonníkov, ktoré môžu byť porovnávané s Manuovým. Jedným z nich je *Jadžňavalkjov zákonník (Yajñavalkyasmr̥ti)*, ktorý sa skladá z troch kníh a obsahuje okolo 1000 veršov¹⁷. „Tento zákonník reprezentuje zvyky a prax vo východnejšej časti Indie. Nie je starší ako zo 6. - 7. stor. po Kristovi¹⁸.“ (*H. H. Gowen, 1931, str. 166-167*)

Toto dielo je oproti Manuovi systematickejšie. Témy zaraďuje vhodnejšie (súvislejšie, plynulejšie) a vyhýba sa opakovaniu. Hoci pojednáva takmer o všetkom ako Manu, snaží sa o stručnosť a zrozumiteľnosť.

Jadžňavalkjovo dielo je vo veľmi blízkom vzťahu k Bielej Jadžurvéde (*Śukla Yajurveda*).

---

¹⁷ Rôzne redakcie obsahujú rôzny počet veršov.

¹⁸ 2. - 3. stor. po Kristovi (*D. Zbavitel, J. Vacek, 1996, str. 124*)

4. ZHRNUTIE A ZÁVER

Hlavným cieľom mojej bakalárskej práce bol bližší pohľad na Manuov zákonník so zámerom zoznámiť čitateľa s týmto pre Indov veľmi významným dielom a zdôvodniť jeho dôležitosť napriek rôznym sporným miestam a nezrovnalostiam, ktoré sa v ňom nachádzajú. V závislosti na Manuov zákonník som stručne popísala všeobecné diela zaoberajúce sa chovaním a jednaním príslušníkov hinduistickej spoločnosti *dharmasástry* a takisto *sútrovú* literatúru, ktorá predchádzala ich vzniku.

Manuov zákonník som čerpala z dvoch anglických prekladov, ktoré boli odlišné, a preto som sa snažila zobrať si z oboch to, čo bolo pre mňa najzrozumiteľnejšie. Niekedy nebolo vôbec jednoduché poskladať obsah jednotlivých kapitol. Príklady, ktoré uvádzam, som prekladala tak, aby boli zrozumiteľné pre každého. Vyberala som tie, ktoré sa mi zdali najvýstižnejšie pre ich zaradenie na to ktoré miesto v texte, ktoré som chcela podčiarknuť.

Pri čítaní Manuovho zákonníka som sa často pozastavovala nad krutosťami niektorých trestov, ktoré som si nevedela, a vlastne ani nechcela, predstaviť. Verím však tomu, že Manu i ostatní autori, ktorí prispeli do tohto zákonníka vedeli, čo robia. Rátali so všetkými situáciami, ktoré by mohli nastať. Na všetko existuje nejaké pravidlo, a za jeho porušenie musí nasledovať trest. No nemyslím si, že všetky opísané tresty boli aj skutočne prevádzané. Ako som uviedla aj vo svojej práci, Manuov zákonník je dielo o tom, ako by to malo byť v ideálnom živote, a nie o tom, ako je to v živote skutočnom.

Skoro všetky moje pramene boli anglické, a preto musím dodať, že ma mrzí, koľko málo literatúry zaoberajúcej sa touto časťou indickej literatúry je dostupnej v prekladoch. Zostáva mi len dúfať, že táto moja práca poslúži ako prechodné doplnenie tejto medzery.

5. ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

The Laws of Manu, transl. with an introduction by Wendy Doniger and Brian K. Smith, Calcutta: Penguin Books, 1991, lxxviii + 362 p., edícia Penguin Classics.

The Laws of Manu, transl. by Georg Bühler, Delhi: Motilal Banarsidass, cxxxviii + 620 p., edícia The Sacred Books of the East, vol. 25.

Gowen, Herbert. H.: *A History of Indian Literature*, New York and London: D. Appleton and Company, 1931, 595 p.

Keith, A. Berriedale: *A History of Sanskrit Literature*, London: Oxford University Press, 1928, 576 p.

Winternitz, Moritz: *A History of Indian Literature*, Calcutta: University Press, 1927, 636 p.

Kane, Pandurang Vaman: *History of Dharmasāstra. Ancient and Medieval Religious and Civil Law*, vol. 1, Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute, 1930, xlviii + 760 p.

Gonda, Jan: *The Ritual Sūtras*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1977, 684 p., edícia A History of Indian Literature, vol. 1., fasc. 2.

Zbavitel, Dušan, Vacek, Jaroslav: *Průvodce dějinami staroindické literatury*, Třebíč: Arca JiMfa, 1996, 544 s.

Zbavitel, Dušan, Filipský, Jan, Friš, Oldřich, Merhautová, Eliška, Miltner, Vladimír, Vacek, Jaroslav: *Hinduismus*, Praha: Argo, 2007, 192 s., edícia Základní texty východních náboženství, 1. část.

Monier-Williams, Monier: *A Sanskrit-English Dictionary*, Delhi: Bharatiya granth nicketan, 2007, xxxiv + 1333 p.